

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна магістерська робота містить 90 сторінок, 13 таблиць, 22 рисунків, список використаних джерел з 50 найменувань.

«Аналітика депозитного ринку України»

Об'єкт дослідження – депозитний ринок України

Предмет дослідження – сукупність теоретичних та практичних аспектів аналітичного інструментарію дослідження депозитного ринку України.

Мета кваліфікаційної магістерської роботи обґрунтування концептуальних засад масштабізації вітчизняного ринку депозитів

Для досягнення поставленої мети визначено та розкрито такі *завдання*:

- дослідити теоретичну сутність поняття депозитів та їх таксономічні ознаки;
- визначити місце та функції депозитного ринку в структурі сучасного фінансового ринку;
- проаналізувати основних учасників депозитного ринку України;
- визначити ключові кількісні конфігурації депозитного ринку України;
- оцінити конкурентне середовище депозитного ринку України;
- виокремити домінуючі фактори розвитку вітчизняного депозитного ринку та здійснити їх оцінку;
- дослідити напрямок посилення ролі кредитних спілок на ринку депозитів;
- обґрунтувати можливості зростання ефективності системи захисту прав споживачів на ринку депозитних послуг

Теоретична, методична та практична значущість отриманих результатів. Теоретична значущість полягає у дослідженні існуючих наукових підходів стосовно визначення поняття «депозит» та його таксономічних ознак. Практична значущість полягає у реалізації запропонованих напрямів в практичну діяльність банківських та небанківських фінансових установ.

Рік виконання кваліфікаційної магістерської роботи – 2024.

Рік захисту роботи – 2025.

Ключові слова: банк, депозит, методи, аналітика, динаміка, структура, стан.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	Error! Bookmark not defined.
РОЗДІЛ 1 СУТНІСТЬ ДЕПОЗИТНОГО РИНКУ: ЙОГО КЛЮЧОВІ ХАРАКТЕРИСТИКИ	7
1.1 Поняття депозитів та їх таксономічні ознаки.....	7
1.2 Місце та функції депозитного ринку в структурі сучасного фінансового ринку	Error! Bookmark not defined.
1.3 Основні учасники депозитного ринку України	26
РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ ДИНАМІКИ ДЕПОЗИТНОГО РИНКУ УКРАЇНИ У 2008-2023 РР.	
2.1 Ключові кількісні конфігурації депозитного ринку України	Error! Bookmark not defined.
2.2 Оцінка конкурентного середовища депозитного ринку України....	Error! Bookmark not defined.
2.3 Домінуючі фактори розвитку вітчизняного депозитного ринку та їх оцінка.....	Error! Bookmark not defined.
РОЗДІЛ 3 <u>КОНЦЕПТУАЛЬНІ</u> ЗАСАДИ МАСШТАБІЗАЦІ ВІТЧИЗНЯНОГО РИНКУ ДЕПОЗИТІВ.....	65
3.1 Напрямки посилення ролі кредитних спілок на ринку депозитів ...	Error! Bookmark not defined.
3.2 Обґрунтування можливостей зростання ефективності системи захисту прав споживачів на ринку депозитних послуг	73
ВИСНОВКИ	Error! Bookmark not defined.
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	85

ВСТУП

Актуальність теми. У сучасних умовах дефіциту доступних кредитних ресурсів та зниження обсягів кредитування міжнародними банками особливу увагу привертає конкуренція між банками за залучення коштів фізичних і юридичних осіб. Для того щоб подолати цю проблему та здобути перевагу в конкурентній боротьбі, банкам необхідно впроваджувати новітні методи обслуговування клієнтів і розширювати спектр банківських послуг.

Основою діяльності комерційних банків є залучення грошових ресурсів та їх подальше розміщення. Значна частина ресурсів банку формується саме за рахунок залучених коштів. Для цього банки використовують депозитні операції, залучаючи вільні кошти юридичних і фізичних осіб через різні види банківських рахунків. З розвитком банківської системи вдосконалюються і методи залучення коштів.

В умовах економічної нестабільності, девальвації національної валюти, зниження інвестиційної активності особливе значення має аналіз формування та управління ресурсами банківських установ. Покращення депозитних операцій і збільшення обсягу вкладів відіграють ключову роль у забезпеченні стабільної та ефективної роботи банків, що підкреслює актуальність цієї теми в умовах фінансової нестабільності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий вклад у розвиток депозитних операцій, а також у дослідження сутності та класифікації депозитів у процесі формування ресурсів банку внесли А.В. Череп, Р.І. Тиркало, А.М. Герасимович, І.М. Парасій-Вергуненко та інші науковці.

Проте, не зважаючи на велику кількість праць, присвячених вивченню депозитних операцій, вони потребують подальшого вивчення, і є особливо актуальним в умовах розширення вітчизняного депозитного ринку.

Мета дослідження є обґрунтування концептуальних засад масштабізації вітчизняного ринку депозитів У рамках окресленої мети необхідно вирішити наступні завдання:

- дослідити теоретичну сутність поняття депозитів та їх таксономічні ознаки;
- визначити місце та функції депозитного ринку в структурі сучасного фінансового ринку;
- проаналізувати основних учасників депозитного ринку України;
- визначити ключові кількісні конфігурації депозитного ринку України;
- оцінити конкурентне середовище депозитного ринку України;
- виокремити домінуючі фактори розвитку вітчизняного депозитного ринку та здійснити їх оцінку;
- дослідити напрямок посилення ролі кредитних спілок на ринку депозитів;
- обґрунтувати можливості зростання ефективності системи захисту прав споживачів на ринку депозитних послуг

Об'єкт дослідження – це депозитний ринок України

Предмет дослідження – сукупність теоретичних та практичних аспектів стосовно управління депозитним ринком України.

Методи дослідження. В ході дослідження в кваліфікаційній магістерській роботі застосовувалися загальні методи наукового пізнання та дослідження. До них відносяться: аналіз (для оцінки актуальних тенденцій ринку депозитних послуг), узагальнення (з метою дослідження основних аспектів конкурентного середовища на депозитному ринку України), систематизація і групування, статистичне спостереження, математичні методи обробки інформації.

Теоретична та практична значущість отриманих результатів. Теоретична значущість даного дослідження полягає у дослідженні існуючих наукових підходів стосовно визначення поняття «депозит» та його

таксономічних ознак. Практична значущість полягає у реалізації запропонованих напрямів в практичну діяльність банківських та небанківських фінансових установ.

Інформаційна база дослідження відображає узагальнений список праці провідних вітчизняних та зарубіжних спеціалістів у сфері дослідження депозитних операцій та їх важливості в діяльності банків, наукові публікації в наукових фахових виданнях та засобах масової інформації. Статистичну основу кваліфікаційної роботи склали: статистичні дані Державної Служби статистики та Національного Банку України.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків і пропозицій, списку використаних джерел та додатків. Роботу викладено на ___ сторінці друкованого тексту, що включає ___ таблиць, _ рисунків, _ додатки. Список використаних джерел містить 51 найменування, які займають 6 сторінок.

РОЗДІЛ 1

СУТНІСТЬ ДЕПОЗИТНОГО РИНКУ: ЙОГО КЛЮЧОВІ ХАРАКТЕРИСТИКИ

1.1 Поняття депозитів та їх таксономічні ознаки

В умовах посилення конкуренції на ринку банківських послуг питання забезпечення достатнього обсягу ресурсної бази набуває особливої ваги для ефективної діяльності банків та розвитку всієї банківської системи. Наявність достатнього обсягу депозитних ресурсів дозволяє банкам здійснювати активні операції, спрямовані на максимізацію прибутку з урахуванням потенційних ризиків.

Суб'єктами депозитних операцій виступають комерційні банки, які є позичальниками, та власники коштів, що виконують роль кредиторів. Об'єктом депозитних операцій є грошові ресурси, які передаються банку на умовах, зафіксованих у двосторонній угоді.

Депозит — це грошові кошти в національній або іноземній валюті, передані власником або іншою особою за його дорученням у готівковій чи безготівковій формі на рахунок у банку для зберігання на визначених умовах [1, с. 32].

Для забезпечення диверсифікації депозитного портфеля банки використовують різні види депозитів. Водночас, залежно від мети дослідження чи аналізу, науковці пропонують різні підходи до визначення поняття банківського депозиту.

В науковій літературі є багато підходів стосовно визначення поняття «депозит» та «депозитна операція». В таблиці 1.1 подано інформацію стосовно них.

Таблиця 1.1 – Основні підходи науковців стосовно визначення поняття «депозит» та «депозитна операція»

Автор, джерело	Сутність дефініції
Положення про порядок здійснення вкладних операцій (2003) [2]	Депозитна операція - це залучення коштів або банківських металів від вкладників з метою розміщення їх на договірних умовах, включаючи видачу сертифікатів.
Господарський кодекс України, ст. 340 [3]	Депозитні операції полягають у залученні коштів у вигляді вкладів і розміщенні депозитних сертифікатів.
С.М. Шкарлет, Я.В. Жарий [4, с. 57]	Депозитні операції - це дії комерційних банків із залучення коштів у депозити.
О.Ю. Литовченко, Н.І. Лихольот [5]	Депозитні операції - це залучення банком коштів, цінних паперів або валюти фізичних і юридичних осіб для зберігання з обов'язковим поверненням у строки.
О.М. Бартош [6]	Депозитні операції - це дії з залучення коштів на депозити.
О.М. Гладчук [7]	Депозитні операції - це залучення грошових коштів юридичних і фізичних осіб у вигляді вкладів банками та кредитними установами.
В.І. Міщенко, Н.Г. Слав'янська, О.Г. Коренєва [8]	Депозитні операції - це залучення коштів на вклади та оформлення депозитних сертифікатів.

Джерело: складено автором на основі праць вказаних вчених

Аналіз основних підходів науковців до визначення понять "депозит" та "депозитна операція" дозволяє виділити кілька груп підходів, які відображають різні аспекти цих фінансових категорій.

Юридично-правовий підхід охоплює визначення, які акцентують увагу на законодавчій базі та умовах здійснення депозитних операцій. Так, у Положенні про порядок здійснення вкладних операцій (2003) та Господарському кодексі України (ст. 340) депозитні операції трактуються як дії із залучення коштів у вигляді вкладів чи депозитних сертифікатів на договірних умовах. Цей підхід підкреслює важливість правового регулювання та юридичної чіткості у відносинах між банками і вкладниками.

Функціональний підхід зосереджений на операційній діяльності банків. Наприклад, С.М. Шкарлет та Я.В. Жарий розглядають депозитні операції як

процес акумулювання банками коштів у депозити, наголошуючи на їх ролі як основного джерела ресурсної бази для активних операцій.

Економічний та універсальний підхід характеризується ширшим охопленням сутності депозитів. О.Ю. Литовченко та Н.І. Лихольот підкреслюють універсальність об'єктів депозитів, включаючи грошові кошти, цінні папери та валюту, із зазначенням умов їх зберігання і повернення. У цьому підході також приділяється увага гарантіям для вкладників.

Кредитно-фінансовий підхід включає визначення, що охоплюють як банки, так і інші кредитні установи. Так, О.В. Тітиєвська зазначає, що депозитні операції стосуються залучення коштів юридичних і фізичних осіб у вигляді вкладів не лише банками, але й іншими фінансовими організаціями. Це дозволяє розширити межі аналізу на весь фінансовий ринок.

Спрощений та практичний підхід представлений визначеннями, які акцентують увагу на базових функціях депозитів. О. Бартош трактує депозитні операції просто як процес залучення коштів на депозити, не деталізуючи специфічні умови чи механізми.

Документально-процедурний підхід звертає увагу на оформлення депозитних операцій. В.І. Міщенко, Н.Г. Слав'янська та О.Г. Коренева додають до визначення акцент на важливості оформлення депозитних сертифікатів, що забезпечує додаткові гарантії для сторін.

Таким чином, підходи до визначення депозитів і депозитних операцій можна згрупувати за юридичними, функціональними, економічними, кредитно-фінансовими, спрощеними та документальними критеріями. Такий підхід до аналізу дозволяє розглядати депозитні операції комплексно, враховуючи як правові аспекти, так і економічну сутність та практичну реалізацію. Це сприяє кращому розумінню ролі депозитів у забезпеченні фінансової стабільності банків і їхньої конкурентоспроможності.

У науковій літературі депозити класифікують за різноманітними ознаками, що дозволяють краще зрозуміти їхню сутність та роль у формуванні ресурсної бази банків. Основними критеріями класифікації є вид і статус

вкладників, які можуть бути фізичними особами, юридичними особами чи державними організаціями; валюта депозиту, яка може бути національною або іноземною; термін залучення, що охоплює короткострокові, довгострокові депозити та депозити до запитання; вид депозитних ставок, які можуть бути фіксованими або плаваючими; а також особливості нарахування та сплати процентів, які можуть передбачати щомісячну виплату, капіталізацію або виплату в кінці терміну. Узагальнена систематизація депозитів за цими ознаками є важливим інструментом для аналізу та управління депозитними ресурсами в банківській діяльності (табл .1.2).

Таблиця 1.2 – Основні підходи стосовно класифікації депозитів

Ознака класифікації	Види депозитів
За економічним змістом	Активні депозити (розміщені), Пасивні депозити (залучені)
За строком користування	Депозити до запитання (на вимогу), Строкові депозити
За валютою	Депозити у національній валюті, Депозити в іноземній валюті
За категоріями вкладників	Депозити банків, Депозити на рахунок бюджетних коштів, Депозити юридичних осіб, Депозити фізичних осіб
За формою визначення власника	Іменні депозити, Депозити на пред'явника
За резидентністю	Депозити резидентів, Депозити нерезидентів
За цільовим призначенням	Доходні депозити, Гарантійні депозити
За способом юридичного оформлення	Оформлені угодою, З наданням ощадної книжки, З наданням депозитного сертифіката
За формою вилучення депозиту та процентів	Безумовні (без попереднього повідомлення або з попереднім повідомленням), Умовні (кошти вилучаються за певних умов, визначених угодою)
За режимом функціонування	З правом поповнення, Без права поповнення
За методом нарахування процентів	Депозити з фіксованою ставкою, Депозити з плаваючою ставкою, Депозити з простими або складними процентами
За терміном нарахування процентів	Депозити з помісячним нарахуванням, Депозити з щоквартальним нарахуванням, Депозити з щорічним або авансовим нарахуванням процентів

Джерело: [9, с. 804]

Згідно з Постановою Правління Національного банку України «Про порядок здійснення банками України вкладних (депозитних) операцій з юридичними й фізичними особами», виділяються два основних види вкладів (депозитів): вклади (депозити) на вимогу та строкові вклади (депозити) [2].

Вклади (депозити) на вимогу

Це грошові кошти або банківські метали, які розміщуються вкладниками у банках на умовах їх видачі на першу вимогу вкладника. Цей вид депозитів надає клієнтам високу ліквідність, оскільки кошти можуть бути зняті в будь-який момент без попереднього узгодження.

До складу вкладів на вимогу входять:

- Залишки на поточних рахунках клієнтів.
- Кошти місцевих бюджетів та позабюджетних фондів.
- Кошти на кореспондентських рахунках інших банків (рахунки «лоро»).
- Кошти в розрахунках, що включають:
 - Невикористані залишки за акредитивами.
 - Лімітовані чекові книжки.
 - Кошти замовників на спеціальних рахунках, пов'язаних із розрахунками за капітальними вкладеннями.
- Вклади населення до запитання.
- Вклади (депозити) строкові [2].

Це грошові кошти або банківські метали, розміщені вкладниками у банках на визначений строк, який заздалегідь узгоджений у договорі. Головною особливістю строкових депозитів є те, що вкладник не має права знімати кошти до завершення зазначеного терміну без втрати нарахованих відсотків або інших санкцій. Строкові депозити забезпечують банку стабільний ресурс для довгострокових активних операцій.

Поділ депозитів на вимогу і строкових визначає рівень ліквідності та стабільності грошових ресурсів банків. Вклади на вимогу забезпечують

клієнтам швидкий доступ до коштів, тоді як строкові депозити сприяють довгостроковому плануванню діяльності банків і створюють умови для отримання вищого доходу. Така класифікація дозволяє ефективно управляти фінансовими потоками та задовольняти потреби як клієнтів, так і банківських установ.

Науковці А.М. Герасимович, М.Д. Алексеєнко та І.М. Парасій-Вергуненко підкреслюють, що депозити до запитання та строкові депозити мають свої переваги й недоліки, які впливають на формування ресурсної бази банків. Депозити до запитання є найдешевшим видом ресурсів, оскільки витрати на їх обслуговування мінімальні. Їх збільшення у структурі ресурсної бази дозволяє скоротити процентні витрати, що знижує загальні витрати на залучення ресурсів. Проте ці депозити характеризуються високою нестабільністю, оскільки зміни залишків на поточних рахунках клієнтів важко прогнозувати. Висока частка таких депозитів у ресурсній базі може значно знизити ліквідність банку. Як свідчить практика, оптимальний рівень депозитів до запитання в ресурсній базі банку не повинен перевищувати 30% [10, с. 241].

Строкові депозити, у свою чергу, є грошовими коштами, які розміщуються у банках на чітко визначений строк і можуть бути вилучені лише після його закінчення або за попереднього повідомлення банку. Вони забезпечують стабільність і передбачуваність у формуванні ресурсів, оскільки вкладники не можуть достроково зняти кошти без узгодження умов. Строкові депозити поділяються на депозити від юридичних осіб, які включають кошти підприємств і організацій, та депозити фізичних осіб, спрямовані на отримання стабільного доходу у вигляді відсотків.

Отже, депозити до запитання, незважаючи на їхню доступність та низьку вартість обслуговування, потребують обмеження їх частки у ресурсній базі через високу нестабільність. Натомість строкові депозити є більш стабільним та прогнозованим джерелом фінансових ресурсів, що сприяє ефективному управлінню ресурсами банку. Оптимальне поєднання цих видів

депозитів дозволяє банкам забезпечувати фінансову стабільність, зберігаючи належний рівень ліквідності та рентабельності.

Фінансові умови залучення депозитів банками тісно взаємопов'язані з їхньою депозитною політикою. Депозитна політика комерційного банку являє собою сукупність стратегічних і тактичних рішень, спрямованих на залучення грошових коштів від вкладників та інших кредиторів, а також визначення найбільш ефективної комбінації джерел фінансування. Оптимізація такої політики є складним завданням, яке вимагає врахування інтересів усіх сторін: економіки країни, самого банку як суб'єкта господарювання, клієнтів та персоналу. Оскільки ці інтереси часто не збігаються, ключова мета оптимальної депозитної політики полягає у їх гармонізації. При цьому депозитна політика має відповідати загальним принципам банківської діяльності, зокрема забезпеченню ліквідності, дохідності та управлінню ризиками.

Роль депозитної політики полягає у встановленні пріоритетних напрямків розвитку та вдосконалення банківської діяльності під час залучення ресурсів, розширення депозитних операцій та підвищення їхньої ефективності. Вона визначає стратегію банку в умовах конкурентного ринку і спрямована на забезпечення стабільності та прибутковості.

Кожен банк як учасник депозитного ринку реалізує свої інтереси, підкоряючись впливу депозитної політики центрального банку. Депозитна політика комерційного банку спрямована на мінімізацію витрат, пов'язаних із залученням коштів на депозитному ринку, та забезпечення їх ефективного використання. Цей механізм реалізації інтересів учасників депозитного ринку визначає вартість депозитних ресурсів, що значною мірою залежить від ринкових процентних ставок і структури депозитної бази.

Ефективне управління депозитною базою відіграє ключову роль у регулюванні прибутковості банку та оптимізації витрат. Висока вартість депозитних ресурсів призводить до збільшення процентних витрат, що може негативно вплинути на рентабельність. У той же час, значна частка низько

вартісних ресурсів сприяє підвищенню рентабельності, але може знижувати ліквідність, що вимагає від банку ретельного балансування між цими показниками.

В сучасній практиці виділяють три основні види депозитної політики, які відображені на рис. 1.1. Ці види характеризуються різними підходами до залучення коштів та управління ресурсною базою банку, враховуючи специфіку його діяльності та ринкові умови.

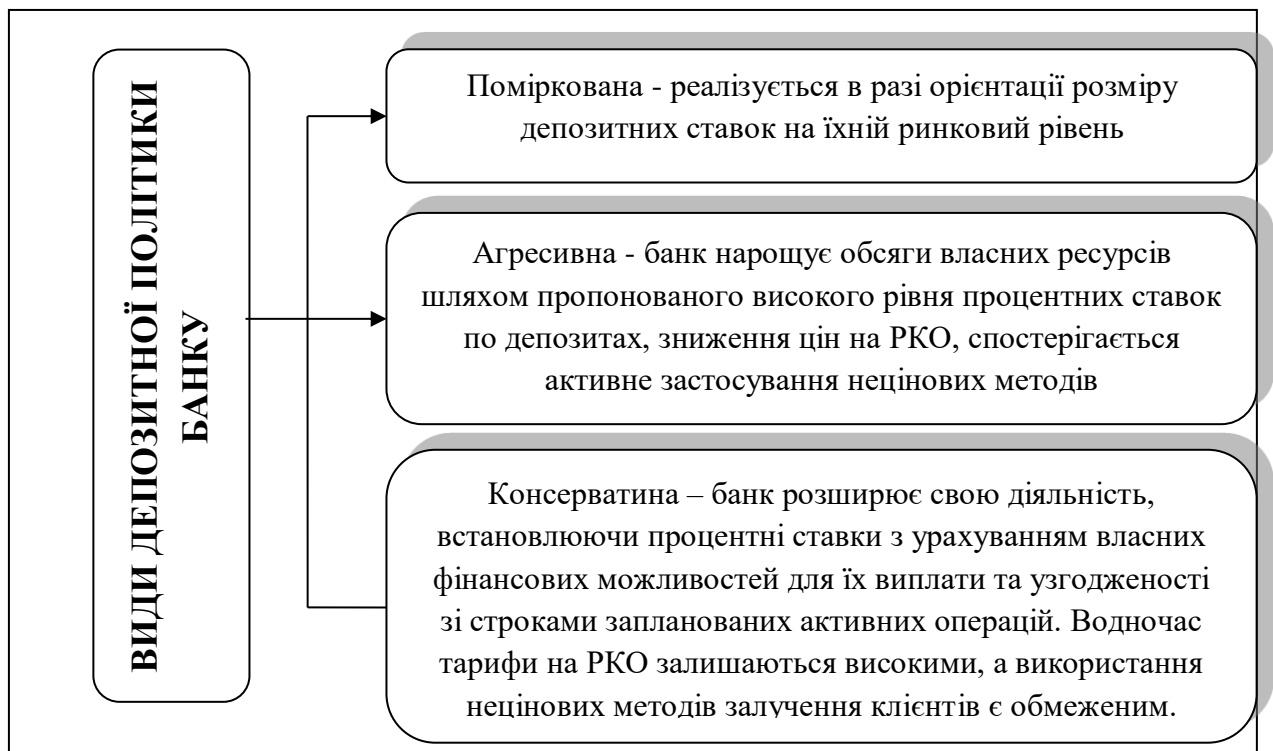

Рисунок 1.1 – Види депозитної політики банків

Джерело: [11, с. 735]

Депозитна політика банку має низку особливостей, які визначають її стратегічний характер і вплив на діяльність фінансової установи. Вона спрямована на забезпечення стабільності ресурсної бази банку шляхом залучення грошових коштів від фізичних та юридичних осіб. Основою депозитної політики є встановлення оптимальних умов залучення коштів, що включає розробку конкурентних процентних ставок, гнучких умов строковості вкладів та диференційованих підходів до різних категорій клієнтів.

Особливістю депозитної політики є її залежність від ринкових умов та регуляторних вимог центрального банку. З одного боку, банки прагнуть максимізувати обсяги залучених коштів, пропонуючи вигідні умови для клієнтів, а з іншого — повинні підтримувати баланс між ліквідністю, дохідністю та ризиками. Важливим аспектом є врахування впливу макроекономічних факторів, таких як інфляція, валютні курси та рівень процентних ставок на фінансовому ринку.

Депозитна політика також визначає порядок управління депозитною базою, що включає аналіз структури залучених коштів, оптимізацію строкових і поточних депозитів, а також впровадження нових продуктів для клієнтів. Банки використовують як цінові, так і нецінові методи стимулювання, проте акцент робиться на конкурентних процентних ставках. Успішна реалізація депозитної політики сприяє фінансовій стабільності банку, підвищенню довіри клієнтів та забезпеченню довгострокової стійкості фінансової установи.

Депозитна політика в процесі своєї реалізації ґрунтується на певних принципах, які можна розділити на загальні та специфічні (табл. 1.3)

Таблиця 1.3 – Основні підходи стосовно класифікації депозитів

Загальні принципи	Характеристика
Науковий підхід	Ґрунтується на сучасних досягненнях науки та передовому досвіді, враховуючи дії економічних законів у конкурентних умовах та використання обґрунтованих методик.
Системність	Депозитна політика розглядається як частина загальної політики банку, забезпечуючи її взаємозв'язок із іншими сферами діяльності.
Комплексний підхід	Включає розробку та врахування всіх аспектів політики банку, таких як дохідність і стратегія розвитку, з метою максимально ефективного розміщення депозитів.
Оптимальність і ефективність	Орієнтується на розробку реалістичних і оптимальних рішень для досягнення стратегічних цілей, збалансовуючи ефективність і витрати.
Специфічні принципи	Характеристика
Мінімізація витрат	Визначає економічно обґрунтовану структуру депозитів для зниження загальних витрат та адаптацію ставок до ринкової кон'юнктури.

Продовження таблиці 1.3

Захист інтересів клієнтів	Спрямована на забезпечення економічної безпеки клієнтів, зберігаючи їхні кошти та зменшуючи ризики, пов'язані з ліквідністю банку.
Гарантія стабільності	Забезпечує надійність банківських операцій, що пов'язано з дотриманням зобов'язань перед клієнтами та підтриманням стабільності депозитної бази.

Джерело: [12, с. 152]

Загальні принципи, наведені в таблиці 1.3, є характерними не лише для банків, але й для інших фінансово-кредитних установ, які працюють на даному сегменті ринку. Специфічні ж принципи мають внутрішньобанківський характер і базуються на здатності банку ефективно залучати вільні грошові кошти, розміщувати їх з метою максимізації прибутку та мінімізації витрат, пов'язаних із залученням депозитів. Дотримання цих принципів важливе не тільки для банку, але й для його клієнтів, адже вибираючи фінансову установу для розміщення коштів, клієнти прагнуть оцінити її діяльність, вивчити інформацію про напрями використання залучених коштів, принципи роботи та рівень кваліфікації персоналу.

Ключовими аспектами також є забезпечення оптимального рівня витрат банку, а також безпечність проведення депозитних операцій із врахуванням особливостей грошово-кредитного ринку, на якому банк здійснює свою діяльність. Контроль над реалізацією депозитної політики відіграє важливу роль у захисті інтересів клієнтів, зокрема через дотримання принципів конфіденційності і нерозголошення банківської таємниці персоналом.

Таким чином, дотримання зазначених принципів дозволяє банку формувати як стратегічні, так і тактичні напрями організації депозитного процесу. Це сприяє підвищенню ефективності діяльності банку та забезпечує оптимізацію його депозитної політики.

Як висновок, ми можемо відзначити, що поняття депозитів охоплює широкий спектр фінансових інструментів, що відрізняються за строками, умовами нарахування процентів і категоріями вкладників. Чітке визначення та

класифікація депозитів дозволяють банкам ефективно управляти своєю ресурсною базою, а вкладникам — обирати найбільш вигідні умови збереження коштів. Іншим важливим аспектом є дослідження теоретичної сутності депозитної політики банків, як важливої складової діяльності банку. Було проаналізовано основні види депозитної політики банків та принципи її здійснення. В цілому, вивчення сутності та таксономічних ознак депозитів є важливим кроком у розумінні механізмів функціонування депозитного ринку та його впливу на фінансову стабільність.

1.2 Місце та функції депозитного ринку в структурі сучасного фінансового ринку

Депозитний ринок є одним із ключових сегментів сучасного фінансового ринку, що забезпечує акумулювання тимчасово вільних коштів фізичних і юридичних осіб та їхнє ефективне використання в економіці. Завдяки механізму депозитів банки отримують доступ до ресурсів, необхідних для проведення активних операцій, таких як кредитування, інвестування та фінансування проектів. Стабільність і розвиток депозитного ринку безпосередньо впливають на стійкість банківської системи, рівень довіри населення до фінансових установ та можливість реалізації монетарної політики держави.

У сучасних умовах депозитний ринок виконує низку важливих функцій, серед яких акумулювання заощаджень, перерозподіл фінансових ресурсів, забезпечення ліквідності та створення додаткового доходу для вкладників. Його значення зростає в умовах глобалізації, цифровізації та посилення інтеграції національних фінансових систем у світовий ринок. Дослідження місця та функцій депозитного ринку є актуальним завданням, що

дозволяє оцінити його вплив на економічну стабільність та розробити ефективні механізми управління ресурсами.

Депозитний ринок є складовою частиною фінансового ринку, де формуються взаємовідносини між суб'єктами господарювання, депозитними та недепозитними установами щодо мобілізації та розміщення тимчасово вільних фінансових ресурсів. Такі відносини будуються на визначених умовах, що дозволяють отримувати додатковий дохід у формі нарахованих відсотків або інших фінансових виплат [13, с. 76].

Рисунок 1.2 – Модель депозитного ринку

Джерело: [14, с. 185]

На депозитному ринку взаємодіють різноманітні економічні суб'єкти, включаючи як клієнтів, так і самі депозитні установи, які можуть виступати клієнтами інших установ. Така складна структура ускладнює дослідження

особливостей функціонування депозитного ринку та руху грошових ресурсів у системі. Основними клієнтами депозитних установ є:

1. Домогосподарства та фізичні особи – формують тимчасово вільні кошти через заощадливу поведінку та невитрачання зароблених грошей. У розвинених країнах домогосподарства є основним джерелом інвестиційних ресурсів для розвитку економіки.

2. Суб'єкти господарської діяльності – підприємства, які накопичують тимчасово непотрібні ресурси, отримані внаслідок своєї діяльності, та використовують їх для отримання доходу від фінансової діяльності.

3. Держава – представлена центральними та місцевими органами влади й державними підприємствами. Вона виступає як позичальник через банківські установи та як клієнт, розміщуючи тимчасово вільні кошти органів влади та державних підприємств на рахунках депозитних установ.

4. Інші депозитні установи – можуть виконувати подвійну роль:

- Як позичальники – залучаючи кошти інших економічних суб'єктів.

- Як клієнти – розміщуючи частину своїх ресурсів у інших депозитних установах.

Всі ці учасники взаємодіють між собою під впливом різних мотивів і факторів, обумовлених специфікою їх функціонування. На депозитному ринку постійно формується система взаємовідносин, яка виникає через рух фінансових ресурсів від їх власників до депозитних установ, що забезпечує безперервний процес функціонування ринку.

Депозитний ринок є невід'ємною складовою фінансового ринку, яка забезпечує акумулювання та ефективний розподіл тимчасово вільних фінансових ресурсів. Він займає ключове місце в структурі ринку завдяки наступним аспектам:

- джерело ліквідності для банківської системи: депозити є основним джерелом формування ресурсної бази банків, забезпечуючи їхню здатність здійснювати кредитні операції, інвестиції та інші активні операції;

- стабільність фінансового ринку: наявність розвиненого депозитного ринку сприяє фінансовій стабільності, оскільки він слугує механізмом перерозподілу коштів між різними секторами економіки;

- зв'язок із іншими сегментами фінансового ринку: депозитний ринок взаємодіє з ринком цінних паперів, кредитним ринком та валютним ринком. Наприклад, кошти з депозитів можуть бути спрямовані на придбання облігацій чи інвестування у фондові інструменти [15, с. 78].

Також, слід відзначити, що в цілому важливість депозитного ринку в загальній структурі фінансового ринку визначається його взаємодією із різними його складовими. Детальніше це подано в табл. 1.4.

Таблиця 1.4 – Взаємодія депозитного ринку із іншими учасниками фінансового ринку

Автор, джерело	Сутність дефініції
Взаємодія з кредитним ринком	Депозитний ринок забезпечує банкам ресурси, необхідні для кредитування фізичних осіб, підприємств і держави. Надійна депозитна база дозволяє фінансовим установам видавати довгострокові кредити, підтримуючи інвестиційну активність.
Зв'язок із ринком цінних паперів	Частина залучених через депозити коштів може бути використана для інвестицій у державні та корпоративні облігації, акції чи інші фінансові інструменти. Таким чином, депозитний ринок сприяє розвитку ринку капіталу.
Роль у валютному ринку	Депозити в іноземній валюті формують важливу частину фінансових ресурсів, які можуть використовуватись для валютних операцій та підтримки зовнішньоекономічної діяльності.
Зв'язок із грошово-кредитною політикою	Депозитний ринок є важливим інструментом монетарної політики центрального банку. Зміна процентних ставок за депозитами впливає на заощадження, інвестиції та загальну ліквідність у фінансовій системі.

Джерело: складено автором самостійно на основі [16, с. 115]

Можна відзначити, що депозитний ринок займає важливе місце у фінансовій системі, забезпечуючи ефективне використання тимчасово вільних коштів, підтримуючи стабільність банківської системи та сприяючи економічному розвитку. Його роль є критично важливою для функціонування інших сегментів фінансового ринку, таких як кредитний, валютний і ринок цінних паперів. Успішний розвиток депозитного ринку сприяє зростанню інвестиційної активності, покращенню ліквідності фінансових установ і підвищенню рівня довіри клієнтів.

Далі, розглянемо основні функції депозитного ринку, до яких слід віднести наступні (Рис. 1.3):

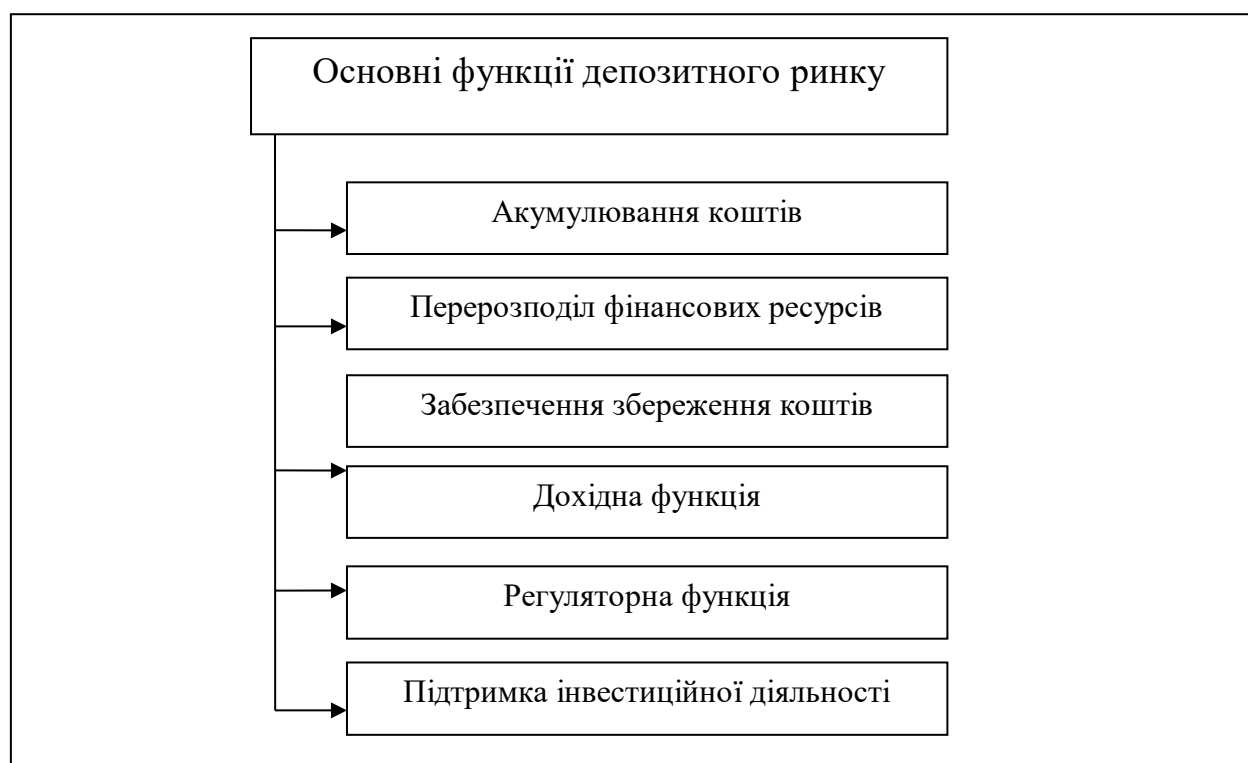

Рисунок 1.3 – Основні функції депозитного ринку

Джерело: [Колодяжна]

Більше детально проаналізуємо основні функції депозитного ринку.

1. Акумулявання коштів. Основна функція депозитного ринку – залучення вільних грошових коштів фізичних та юридичних осіб. Ці кошти використовуються для підтримання ліквідності банківської системи та фінансування економічної діяльності.

2. Перерозподіл фінансових ресурсів: депозитний ринок виконує функцію перерозподілу коштів між секторами, що мають тимчасовий надлишок ресурсів, і секторами, які потребують фінансування. Це сприяє підвищенню ефективності використання фінансових ресурсів в економіці.

3. Забезпечення збереження коштів: депозитний ринок надає можливість збереження грошових коштів фізичних і юридичних осіб із гарантією їх повернення. Банківські депозити, зазвичай, захищені державними гарантіями.

4. Дохідна функція: завдяки нарахуванню відсотків, депозитний ринок дозволяє вкладникам отримувати дохід від розміщених коштів. Це стимулює населення і бізнес до заощаджень

5. Регуляторна функція: депозитний ринок є важливим інструментом монетарної політики. Центральний банк через зміну процентних ставок за депозитами впливає на рівень заощаджень, інвестицій та ліквідності в економіці.

6. Підтримка інвестиційної діяльності: залучені через депозитний ринок ресурси стають основою для кредитування підприємств і реалізації інвестиційних проектів [17, с. 20].

Депозитний ринок є невід'ємною складовою фінансової системи, що забезпечує ефективний перерозподіл тимчасово вільних ресурсів між різними учасниками економіки. Його функції, такі як акумулювання коштів, перерозподіл фінансових ресурсів, забезпечення збереження, створення доходу для вкладників та підтримка інвестиційної діяльності, сприяють підтриманню стабільності банківської системи та економічного розвитку. Завдяки депозитному ринку фізичні та юридичні особи отримують безпечний інструмент для заощадження, а банки — необхідні ресурси для реалізації активних операцій, що підвищує ефективність використання фінансових коштів у масштабах держави.

Крім того, депозитний ринок виконує важливу роль у монетарній політиці, забезпечуючи регулювання рівня ліквідності та стимулювання

інвестицій. Його функціонування базується на прозорості, конкурентності, соціальній справедливості та дотриманні міжнародних стандартів, що гарантує довіру вкладників і фінансову безпеку. Успішний розвиток депозитного ринку є ключовим чинником економічної стабільності, сприяє активізації інвестиційної діяльності та створює сприятливі умови для подальшого зростання економіки країни.

Функціонування депозитного ринку має базуватися на таких принципах (рис. 1.4):

Рисунок 1.4 – Принципи функціонування депозитного ринку

Джерело: [18, с. 35]

Детальніше розглянемо кожен із них

- **Прозорість:** Усі депозитні послуги, що надаються депозитними установами, повинні бути зрозумілими та відкритими для обох сторін, залучених до відносин.
- **Захист і забезпечення прав та інтересів учасників фінансового ринку:** гарантується безпека та дотримання прав клієнтів і депозитних установ.

- Відповідність міжнародним стандартам: національна система депозитних інструментів має відповідати міжнародним стандартам, забезпечуючи економічну безпеку діяльності депозитних установ.
- Ефективність: повинні створюватися умови, які максимально сприяють залученню та розміщенню тимчасово вільних фінансових ресурсів.
- Соціальна справедливість: кожен учасник господарської діяльності має рівні права на звернення до депозитної установи для отримання депозитних послуг.
- Правова впорядкованість: на кожному етапі здійснення депозитних операцій має забезпечуватися дотримання чинного нормативно-правового забезпечення.
- Конку rentність: створення умов, що сприяють розвитку конкуренції між депозитними установами за залучення тимчасово вільних фінансових ресурсів.
- Урегульованість: депозитні операції, починаючи від залучення коштів і до їх повернення, мають регулюватися гнучкою та ефективною системою регулювання.
- Контрольованість: має бути забезпечений надійний механізм виконання депозитних операцій, який мінімізує можливість порушень або зловживань з боку будь-якого учасника [18, с. 35].

Принципи функціонування депозитного ринку формують базис для його ефективної роботи та забезпечують стабільність фінансової системи. Дотримання таких принципів, як прозорість, захист прав учасників та відповідність міжнародним стандартам, сприяє створенню довіри між депозитними установами та клієнтами. Прозорість гарантує відкритість усіх процесів, що відбуваються на ринку, а захист прав забезпечує безпеку коштів та збереження інтересів усіх сторін. Відповідність міжнародним стандартам, у свою чергу, сприяє інтеграції національної системи у світову фінансову спільноту.

Інші принципи, такі як ефективність, соціальна справедливість, правова впорядкованість, конкурентність, урегульованість і контрольованість, спрямовані на забезпечення оптимальних умов для залучення та розміщення фінансових ресурсів. Вони створюють середовище, в якому клієнти мають рівний доступ до депозитних послуг, а установи працюють у конкурентному і регульованому полі. Контрольованість і урегульованість гарантують надійність виконання операцій і мінімізацію ризиків. У комплексі ці принципи сприяють сталому розвитку депозитного ринку, підвищенню його ефективності та надійності, що є ключовим для підтримки економічної стабільності.

Одним із ключових чинників, що визначають стан депозитного ринку, є відсоткова ставка за депозитом (депозитна ставка), яку банк (депозитарій) виплачує власнику коштів (депоненту). Депозитна ставка виступає інструментом, який стимулює залучення вільних коштів фізичних і юридичних осіб. Її розмір встановлюється у депозитному договорі та залежить від кількох факторів, зокрема строку депозиту (терміновий або до запитання), валюти, суми вкладених коштів, мінімального поповнення рахунку, типу вкладника (фізична особа чи суб'єкт господарювання), а також порядку виплати доходу. Банки використовують гнучку політику встановлення ставок, щоб залишатися конкурентоспроможними та залучати нових клієнтів.

Попит і пропозиція на депозитному ринку формуються відповідно до специфіки його моделі. Попит визначається сукупним депозитним портфелем, який відображає загальний обсяг залучених коштів банками. Пропозиція, зі свого боку, характеризується загальною сумою заощаджень фізичних і юридичних осіб, які вони готові розміщувати на депозитах. Ця взаємодія впливає на формування відсоткових ставок, оскільки зростання попиту на кошти або пропозиції заощаджень змінює рівноважну ринкову ставку [19, с. 165].

Ринкова відсоткова ставка за депозитами є важливим показником, що характеризує стан депозитного ринку. Вона репрезентує середньозважену

ставку, за якою банки залучають кошти, і відображає рівень конкуренції між фінансовими установами. Ставка також є індикатором економічних процесів, таких як рівень інфляції, доступність фінансових ресурсів та загальна економічна активність. Таким чином, депозитна ставка впливає як на поведінку вкладників, які оцінюють її дохідність, так і на політику банків, що прагнуть забезпечити стабільність та прибутковість своєї діяльності.

Як висновок відзначимо, що депозитний ринок є ключовою складовою сучасного фінансового ринку, що забезпечує акумулювання та ефективний розподіл тимчасово вільних фінансових ресурсів. Його функції, такі як залучення коштів, перерозподіл ресурсів, забезпечення збереження та створення доходу для вкладників, відіграють критичну роль у підтримці стабільності банківської системи та економічного розвитку. Завдяки прозорості, конкурентності та інтеграції міжнародних стандартів депозитний ринок створює умови для формування довіри між фінансовими установами та клієнтами. Водночас його функціонування дозволяє банкам реалізовувати активні операції, стимулювати інвестиції та забезпечувати ліквідність економіки.

1.3. Основні учасники депозитного ринку України

Депозитний ринок України є ключовою складовою фінансової системи, яка забезпечує мобілізацію тимчасово вільних фінансових ресурсів і сприяє їх ефективному розподілу між різними секторами економіки. Цей ринок виконує важливу функцію у формуванні ресурсної бази для банків і фінансових установ, що використовують залучені кошти для кредитування, інвестицій та інших активних операцій. Залучення фінансових ресурсів на депозитному ринку дозволяє підтримувати стабільність банківської системи та створювати

умови для розвитку економіки в умовах постійних змін макроекономічного середовища.

Основними учасниками депозитного ринку України є домогосподарства, підприємства, державні установи та самі депозитні установи, які відіграють подвійну роль – як позичальники та як кредитори. Кожна з цих категорій учасників має свою специфіку та мотивацію, що визначає особливості функціонування депозитного ринку. Аналіз основних учасників дозволяє краще зрозуміти механізми залучення ресурсів, їхній рух та вплив на стабільність фінансової системи країни.

Після визначення об'єкта депозитного ринку важливо з'ясувати, хто є його учасниками, тобто суб'єктами цього ринку. Система суб'єктів депозитного ринку охоплює широкий спектр різноманітних інституцій (рис. 1.5).

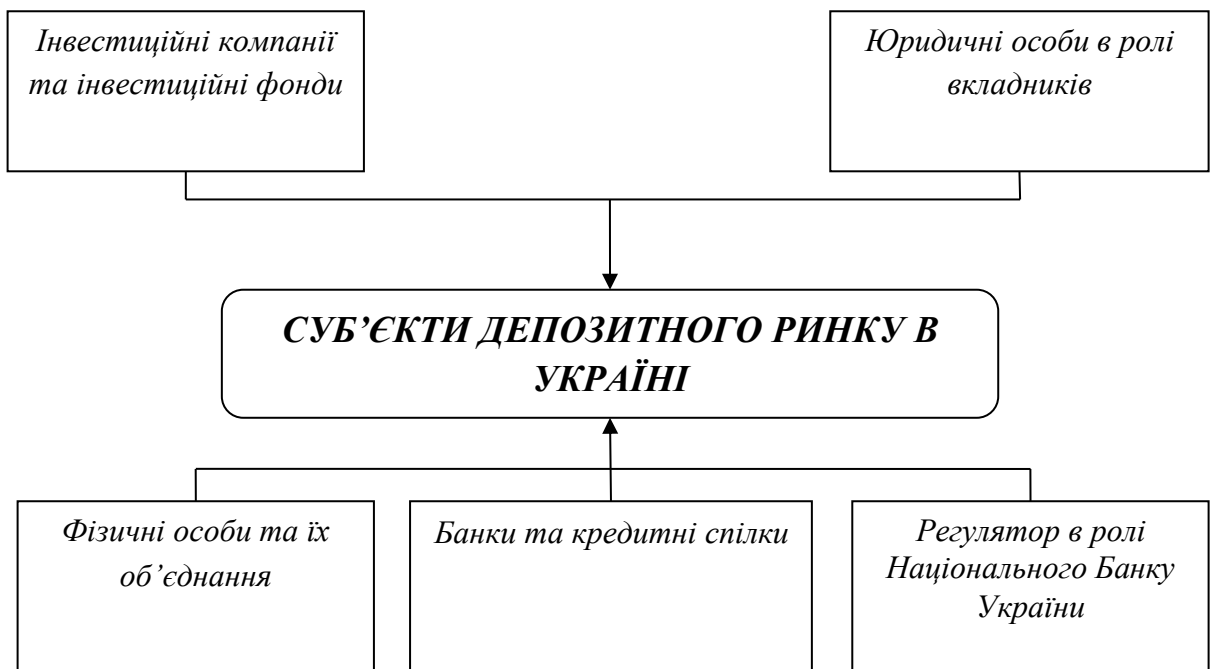

Рисунок 1.5 – Основні учасники депозитного ринку України

Джерело: [13, с. 76]

Частина з них належить до економічних суб'єктів господарювання, а частина – до депозитних і недепозитних установ. Депозитні установи – це фінансові організації (посередники), які приймають депозити на зберігання та

надають позики під відсоток [20, с. 174]. В Україні до таких установ належать комерційні банківські установи та кредитні спілки.

Щодо іншої частини ринку, то сюди відносяться ті учасники ринку, які можуть вкладати фінансові ресурси для отримання процентів. Сюди слід віднести фізичних осіб (домогосподарства)

Дослідження суб'єктно-об'єктної сторони депозитного ринку та його інституціональної структури є необхідною, але недостатньою умовою для повного розуміння цього ринку. Важливу роль також відіграють інструменти, що забезпечують його функціонування. На сьогодні найпоширенішими депозитними інструментами в Україні є: депозитні договори, депозитні сертифікати та ощадні сертифікати.

Головною відмінністю між цими інструментами є те, що депозитні договори не належать до цінних паперів, тоді як сертифікати можуть виконувати функцію засобів платежу та перепродаватися на ринку цінних паперів. У міжнародній практиці депозитні й ощадні сертифікати також мають різницю: перші видаються виключно юридичним особам, тоді як другі – фізичним особам. В Україні ці види сертифікатів розглядаються як взаємозамінні, що свідчить про особливості національного регулювання депозитного ринку.

Далі, перейдемо більш детально до аналізу основних учасників депозитного ринку, і розпочнемо ми із банків та кредитних спілок.

Банки є ключовими учасниками депозитного ринку, виконуючи функцію посередників між власниками тимчасово вільних фінансових ресурсів та економічними суб'єктами, які потребують фінансування. Вони відіграють важливу роль у процесі акумулювання заощаджень населення та підприємств, забезпечуючи їх ефективний перерозподіл у фінансовій системі. За рахунок залучених депозитів банки формують ресурсну базу для здійснення активних операцій, таких як кредитування, інвестування та фінансування проєктів, що є основою для підтримки ліквідності та прибутковості банківської системи. Водночас банки виступають гарантами збереження

коштів вкладників, пропонуючи різноманітні інструменти – строкові та поточні депозити, ощадні рахунки, депозитні сертифікати тощо.

Фінансова стійкість банків як учасників депозитного ринку залежить від їх здатності забезпечувати конкурентні умови для залучення депозитів, включаючи привабливі процентні ставки, гнучкі умови розміщення коштів та високу якість обслуговування клієнтів. При цьому на їхню діяльність значний вплив мають монетарна політика Національного банку України, зміни облікової ставки та макроекономічні фактори, такі як рівень інфляції та курс національної валюти. Особливе значення для розвитку депозитного ринку має довіра вкладників, яку банки формують шляхом дотримання високих стандартів прозорості, надійності та фінансової стабільності.

Банки також виконують регулятивну функцію у фінансовій системі, оскільки їхня діяльність впливає на загальний рівень ліквідності економіки та стабільність грошового обігу. Завдяки депозитним операціям банки не лише забезпечують збереження коштів, а й сприяють їхньому мультиплікативному ефекту через надання кредитів та інвестицій у реальний сектор економіки. Таким чином, банки є невід’ємною складовою депозитного ринку, що забезпечує його функціонування та розвиток, стимулюючи економічне зростання та підвищення фінансової стабільності держави [16, с. 115].

Кредитні спілки є важливими учасниками депозитного ринку, які функціонують як небанківські фінансові установи, орієнтовані на обслуговування населення та малих підприємств. Вони залучають тимчасово вільні кошти своїх членів у формі пайових внесків і депозитів, а отримані ресурси використовують для надання кредитів на споживчі та підприємницькі потреби. Основною особливістю кредитних спілок є їх кооперативна природа, оскільки вони створюються та управляються самими учасниками, що забезпечує гнучкі умови для взаємодії з вкладниками. Порівняно з банками, кредитні спілки пропонують вищі процентні ставки за депозитами, що є їх конкурентною перевагою та сприяє залученню додаткових ресурсів [21, с. 87].

Разом із тим, кредитні спілки мають обмежені можливості порівняно з банками щодо обсягів залучення коштів та їх використання. Їх діяльність переважно зосереджена на місцевому рівні, що дозволяє ефективно задовольняти потреби конкретних громад чи регіонів. Однак кредитні спілки більш вразливі до фінансових ризиків, таких як високий рівень простроченої заборгованості чи зниження платоспроможності членів, особливо в умовах економічної нестабільності. Незважаючи на це, вони відіграють значну соціальну роль, забезпечуючи доступ до фінансових ресурсів для населення з низьким рівнем доходів, яке часто не має можливості користуватися послугами традиційних банківських установ. Таким чином, кредитні спілки є невід’ємною складовою депозитного ринку, що поєднує фінансову доступність із соціальною орієнтованістю [22].

Далі, проаналізуємо роль Національного банку України, як основного регулятора на депозитному ринку України. На рис. 1.6 подано дані основні напрями регулювання.

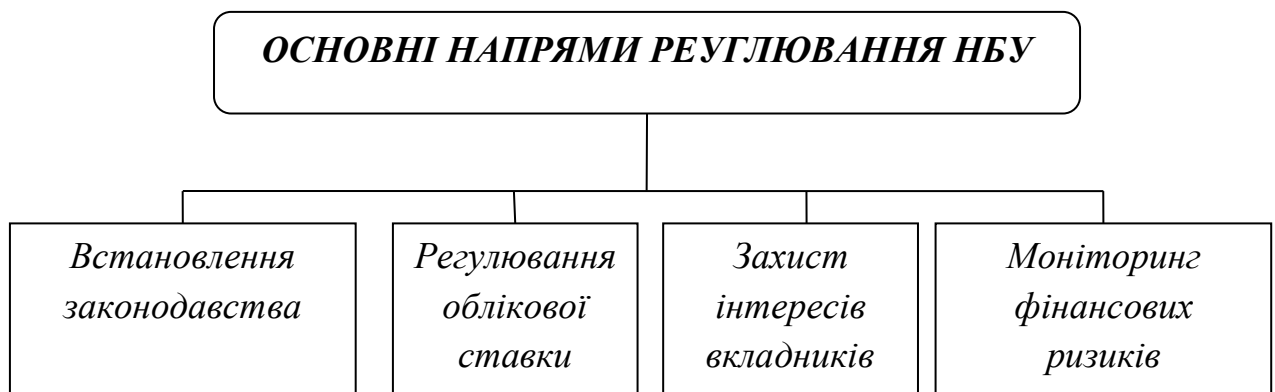

Рисунок 1.6 – Роль НБУ як регулятора на депозитному ринку України

Джерело: [23]

Національний банк України (НБУ) є ключовим регулятором на ринку депозитів, виконуючи роль центрального органу, що забезпечує стабільність та ефективність фінансової системи держави. Основна функція НБУ на ринку депозитів полягає у встановленні нормативно-правової бази для діяльності банківських установ та кредитних спілок, регулюванні їх операцій з

депозитами та контролі за дотриманням фінансової дисципліни. Зокрема, НБУ визначає мінімальні вимоги до ліквідності, достатності капіталу, нормативи резервування та облікову політику, що дозволяє мінімізувати ризики банківської діяльності й підвищувати довіру вкладників до депозитних установ.

Одним із важливих інструментів впливу НБУ на депозитний ринок є регулювання облікової ставки. Через її підвищення чи зниження центральний банк впливає на рівень процентних ставок на депозити, а відповідно, на попит і пропозицію в банківському секторі. Під час економічної нестабільності чи інфляційного тиску підвищення облікової ставки стимулює збереження коштів у національній валюті, тоді як її зниження сприяє активізації кредитування та інвестицій. Крім того, НБУ здійснює нагляд за діяльністю депозитних установ, забезпечуючи їхню прозорість та надійність. У випадках кризових явищ він також надає підтримку банкам через механізми рефінансування для збереження їх ліквідності та стабільності.

НБУ контролює дотримання банками вимог щодо захисту інтересів вкладників, у тому числі через Фонд гарантування вкладів фізичних осіб. Завдяки цьому вкладники отримують гарантії повернення коштів у разі банкрутства банку, що сприяє зростанню рівня довіри до банківської системи. Крім того, НБУ активно впроваджує інноваційні підходи до моніторингу та регулювання ринку депозитів, адаптуючи українське законодавство до міжнародних стандартів. Це забезпечує стабільність фінансової системи України, підвищує її конкурентоспроможність і підтримує економічний розвиток держави.

Фізичні особи відіграють ключову роль на депозитному ринку, оскільки вони є основними постачальниками ресурсів для банківської системи. Внески населення формують значну частину депозитної бази комерційних банків, забезпечуючи стабільність і ліквідність фінансової системи. Завдяки цим коштам банки отримують можливість здійснювати активні операції, такі як кредитування та інвестування, що є важливими для

підтримання економічного зростання. Для фізичних осіб депозити виступають ефективним інструментом збереження та примноження заощаджень, а також гарантією фінансової безпеки в умовах нестабільності. Особливо це актуально в періоди інфляції, коли банківські депозити зі стабільними відсотковими ставками дозволяють мінімізувати ризик втрати вартості заощаджень.

Водночас участь фізичних осіб у депозитному ринку є одним із показників рівня довіри до банківської системи. Зростання обсягів внесків свідчить про економічну стабільність, ефективність банківських інститутів та їх здатність забезпечувати прозорі та безпечні умови для розміщення коштів. Роль фізичних осіб як вкладників також посилюється завдяки підтримці державних гарантій на повернення депозитів у разі банкрутства банків, що стимулює залучення нових клієнтів. У такий спосіб фізичні особи сприяють формуванню ресурсної бази для банківських установ, підтримці грошово-кредитної стабільності та активізації економічних процесів.

Юридичні особи є важливими учасниками депозитного ринку, які забезпечують значну частину ресурсної бази банківських установ. Залучені від юридичних осіб кошти формують основу для здійснення довгострокових активних операцій, таких як інвестиційне кредитування, підтримка оборотного капіталу підприємств і фінансування інфраструктурних проектів. Депозити юридичних осіб часто мають строковий характер і великі обсяги, що сприяє підвищенню стабільності банківської системи та її здатності підтримувати економічну активність у різних секторах економіки. Для юридичних осіб депозити виступають інструментом ефективного управління тимчасово вільними фінансовими ресурсами, забезпечуючи як їх збереження, так і можливість отримання доходу у вигляді відсотків [24, с. 310].

Водночас юридичні особи впливають на конкурентне середовище депозитного ринку, оскільки їхні великі обсяги коштів дозволяють отримувати вигідніші умови розміщення, включно з вищими процентними ставками або додатковими послугами від банків. Цей сегмент вкладників також є важливим індикатором довіри бізнесу до банківської системи. Зростання обсягів

депозитів юридичних осіб свідчить про економічну стабільність і позитивні очікування щодо майбутнього розвитку ринку. У цілому, участь юридичних осіб на депозитному ринку сприяє зміцненню банківської системи, забезпеченню її ліквідності та формуванню умов для сталого економічного зростання.

Інвестиційні компанії та інвестиційні фонди є специфічними учасниками депозитного ринку, які взаємодіють із банківськими установами для ефективного управління тимчасово вільними коштами. Ці фінансові інститути акумулюють ресурси від приватних і корпоративних інвесторів, а потім розміщують їх у різні фінансові інструменти, зокрема й депозити. Депозитні операції для інвестиційних компаній та фондів є одним із засобів тимчасового зберігання капіталу, забезпечуючи збереження коштів у періоди очікування нових інвестиційних можливостей. Завдяки високій ліквідності та стабільності, депозити дозволяють цим інституціям мінімізувати ризики та гарантувати виконання зобов'язань перед своїми клієнтами.

Особливість участі інвестиційних компаній та фондів на депозитному ринку полягає в їхній значній залежності від ринкових умов і макроекономічної стабільності. Високі процентні ставки за депозитами можуть стати привабливим інструментом для тимчасового розміщення капіталу, тоді як нестабільність на фінансових ринках часто змушує інвестиційні фонди звертатися до депозитів як до захисного активу. Учасники цього сегмента ринку зазвичай працюють із великими обсягами коштів, що забезпечує їм вигідніші умови співпраці з банками, включно з персоналізованими пропозиціями та зниженими комісійними витратами. Таким чином, інвестиційні компанії та фонди не лише підтримують ліквідність банківської системи, а й сприяють її стабільності, адаптуючись до змін економічного середовища [25, с. 104].

Як висновок відзначимо, що дослідження структури депозитного ринку дозволило нам виокремити основних його учасників, і сюди слід віднести депозитні установи, недепозитні установи та регулятора. До

депозитних установ слід віднести банківські установи та кредитні спілки. Вони пропонують своїм клієнтам доволі широку лінійку депозитів, в розрізі валют, термінів вкладення та інших додаткових послуг. Щодо недепозитних установ, то ними є вкладники, які безпосередньо інвестують власні ресурси для отримання процентів. Ними зазвичай є фізичні та юридичні особи, які вкладають заощаджені ресурси. Окремо ми виділили інвестиційні компанії та інвестиційні фонди, які акумулюють ресурси від населення та потім уже вкладають як в якості депозитів. Також, ми виокремили НБУ як основного регулятора на депозитному ринку, та його основні напрями регулювання. Сюди слід віднести встановлення законодавства; захист інтересів вкладників; моніторинг фінансових ризиків та регулювання облікової ставки.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ДИНАМІКИ ДЕПОЗИТНОГО РИНКУ УКРАЇНИ У 2018-2023 РР.

2.1. Ключові кількісні конфігурації депозитного ринку України

Депозитний ринок України є одним із найважливіших сегментів національної фінансової системи, який виконує ключову роль у мобілізації та перерозподілі тимчасово вільних фінансових ресурсів. В умовах економічної нестабільності та змін у регуляторній політиці кількісні конфігурації депозитного ринку стають важливим індикатором його ефективності, стабільності та здатності задовольняти потреби вкладників і банківської системи.

Основними показниками, які характеризують кількісну структуру депозитного ринку, є обсяг залучених коштів, структура депозитів за строками, типами вкладників, валютами, а також середні відсоткові ставки. Ці показники не лише відображають поточний стан ринку, але й дозволяють аналізувати його динаміку, виявляти сильні та слабкі сторони й прогнозувати подальший розвиток. У цьому контексті особливу увагу привертають зміни у співвідношенні строкових та поточних депозитів, розподіл за категоріями клієнтів, а також вплив зовнішніх і внутрішніх економічних чинників [26, с.170].

Аналіз кількісних конфігурацій депозитного ринку України дозволяє глибше зрозуміти процеси, що відбуваються у фінансовій системі країни, а також розробити ефективні механізми управління ресурсами банківських установ. Це має вирішальне значення для забезпечення стійкості банківської системи, підвищення рівня довіри вкладників та сприяння економічному зростанню.

Для початку, ми проаналізуємо динаміку наданих депозитів в Україні протягом періоду 2018-2023 років та темпи їх зміни (рис. 2.1).

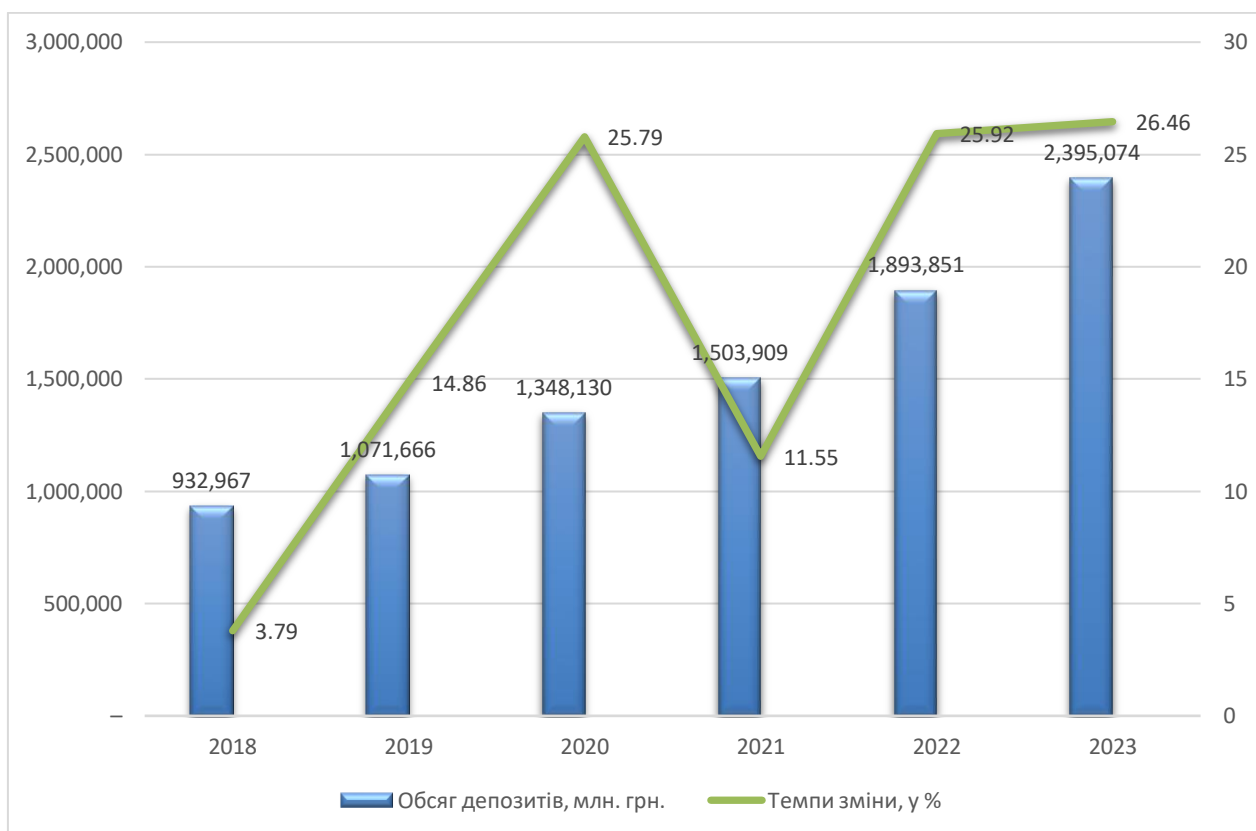

Рисунок 2.1 – Динаміка депозитів, наданих в Україні протягом 2018-2023 років, млн. грн. та темпи зміни, у %

Джерело: розроблено автором за даними НБУ [27]

Як видно з даних на рисунку 2.1, протягом досліджуваного періоду обсяги депозитів в Україні мали тенденцію до зростання – за ці 6 років їх обсяг збільшився на 1 496 230 млн. грн. або на 166,46%. В цілому, таке зростання було викликано значною девальвацією гривні після початку повномасштабного вторгнення, а також бажання населення зберегти свої заощадження від доволі швидкою інфляції.

Упродовж 2018–2019 років банки залучали кошти на депозити як у національній, так і в іноземній валюті під досить високі відсоткові ставки. Це було пов'язано з недостатнім рівнем капіталізації банківської системи, що змусило банки зосередитися на нарощенні обсягів залучених коштів. Однак із 2020 року ставки за депозитами почали поступово знижуватися, і ця тенденція

продовжилася у 2021–2022 роках. Основною причиною стало зниження облікової ставки НБУ до 6–8 % у 2020–2021 роках. Значний вплив на зниження депозитних ставок мало також тривале використання банками дешевого довгострокового рефінансування від НБУ (під 6–8 % річних), що забезпечило банкам достатній і навіть надлишковий рівень ліквідності (профіцит ліквідності) та зменшило їхню мотивацію залучати депозити. Навіть зростання облікової ставки та підвищення темпів інфляції наприкінці 2021 року не спричинили підвищення ставок за депозитами [28].

На початку війни НБУ підтримав комерційні банки, надавши їм бланкове рефінансування строком на один рік, а також проводячи кількісні тендери з рефінансування. Завдяки цим заходам, навіть під час війни банки не відчували проблем із фінансуванням, що дозволило їм знижувати депозитні ставки.

Особливістю депозитної політики українських банків у 2020–2023 роках стало стійке зростання обсягів вкладень фізичних та юридичних осіб, попри пандемію COVID-19 і війну. Зростання депозитного портфеля банків пояснюється відновленням довіри до банківської системи та наявністю Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, який на період воєнного стану і три місяці після його закінчення забезпечує повну компенсацію вкладникам суми їхніх вкладів. Після цього періоду сума відшкодування складе 600 тис. грн (до війни вона становила 200 тис. грн). З початком активних бойових дій НБУ запровадив обмеження на зняття коштів: у межах України – до 100 тис. грн на день, за кордоном – до 50 тис. грн на місяць. У результаті цих заходів суттєвого впливу коштів із банків під час початку повномасштабної війни не сталося [29].

Далі, проаналізуємо структуру депозитів у розрізі вкладників, а саме поділу на фізичних та юридичних осіб (Рис. 2.2).

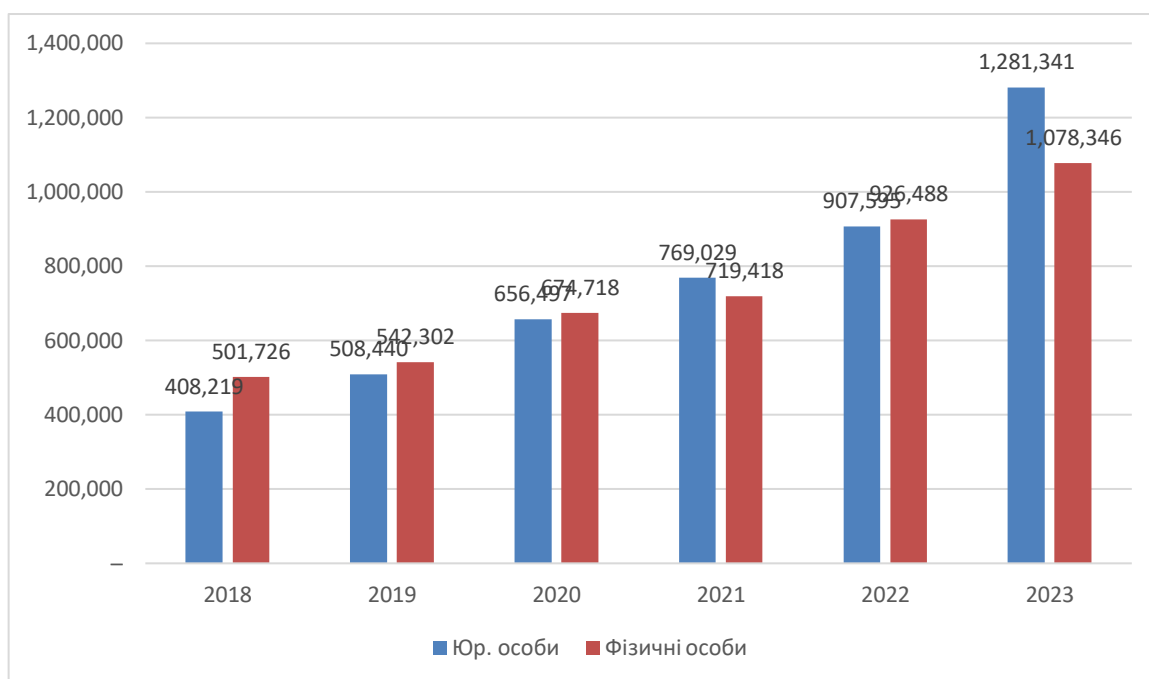

Рисунок 2.2 – Динаміка депозитів в Україні протягом 2018-2023 років, в розрізі юридичних та фізичних осіб, в млн. грн.

Джерело: розроблено автором за даними НБУ [27]

Як видно з даних рисунку 2.2, протягом досліджуваного періоду, майже в усі роки обсяги депозитів фізичних осіб перевищували депозити юридичних осіб, і тільки в 2023 році ситуація змінилася. Це могло бути викликаною з постійним зменшенням населення України та відповідно зменшується кількість потенційних вкладників. Якщо ж досліджувати фактор зростання депозитів юридичних осіб, то це аналогічно може бути викликано фактором високої ризикованості інвестування в реальні активи, і як наслідок, депозити виступають менш ризикованим варіантом.

У 2020–2022 роках суттєве зниження депозитних ставок призвело до переміщення коштів зі строкових вкладів на депозити до запитання та дебетові картки. У цей період депозити втратили свою традиційну функцію примноження заощаджень і стали здебільшого інструментом їхнього збереження. До червня 2022 року в більшості банків діяли низькі депозитні ставки — у межах 5–7 % річних у гривні. Загалом, із 2014 по 2022 рік

дохідність депозитів у національній валюті для фізичних осіб зменшилася приблизно у 2,5 рази, а в іноземній валюті — майже у 88 разів.

У 2020–2022 роках банки не мали вагомих економічних стимулів для підвищення ставок за депозитами. Це було зумовлено відсутністю достатньої кількості об’єктів для кредитування в реальній економіці через кризові явища, спричинені пандемією Covid-19, а пізніше й війною. З початком активних бойових дій можливості для вкладення залучених коштів у активні операції, зокрема кредитування, суттєво зменшилися, що додатково стримувало зростання депозитних ставок.

Аналогічно далі проаналізуємо динаміку депозитів у національній та іноземній валютах (рис. 2.3).

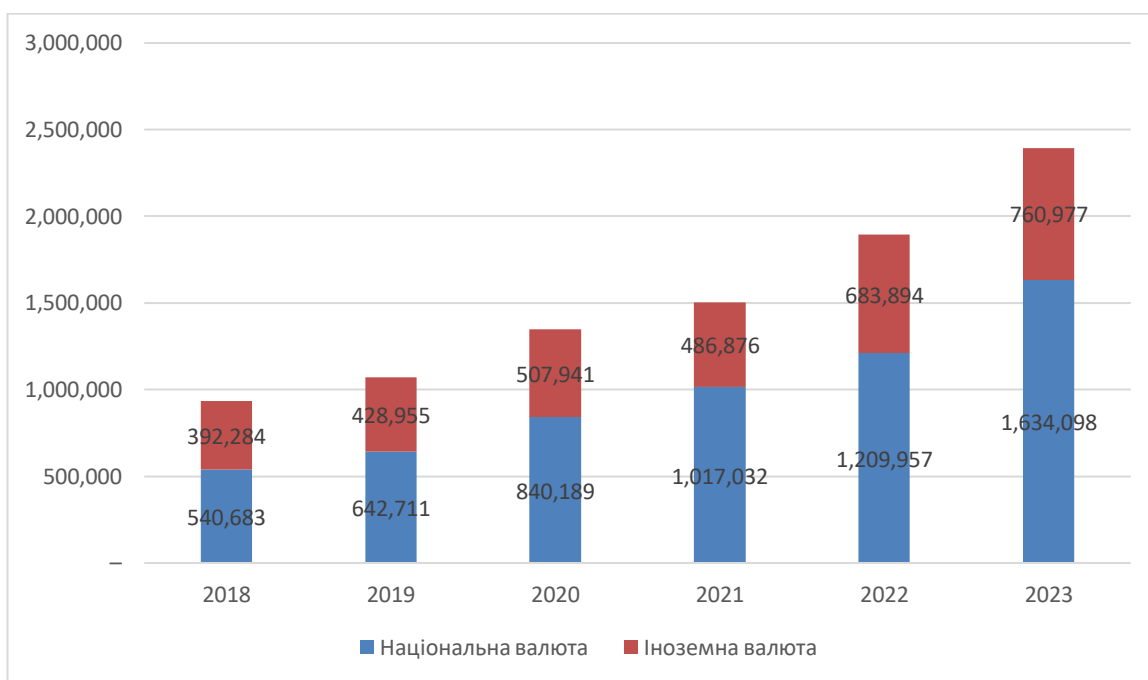

Рисунок 2.3 – Динаміка депозитів, наданих в Україні протягом 2018–2023 років, в розрізі валют, млн. грн.

Джерело: розроблено автором за даними НБУ [27]

Як видно з даних рисунку 2.3, протягом досліджуваного періоду обсяг розміщених депозитів в національній валюті мав тенденцію до швидшого зростання. Протягом цього періоду спостерігається стійке зростання обсягів депозитів у національній валюті, що свідчить про підвищення довіри до

банківської системи України та стабільність гривні як основного платіжного засобу. Якщо у 2018 році депозити у національній валюті становили 540 683 млн грн, то до 2023 року вони зросли до 1 634 098 млн грн, що свідчить про майже збільшення на 202,28%.

У той же час, депозити в іноземній валюті демонструють повільніше зростання, яке стало особливо помітним у 2022–2023 роках. Це пов'язано з обмеженнями на валютні операції, запровадженими в період воєнного стану, а також з високою ліквідністю національної валюти. У 2023 році депозити в іноземній валюті зросли у порівнянні із 2018 роком на 93,9%

Далі, проаналізуємо динаміку депозитів у розрізі строків вкладів (таблиця 2.1).

Таблиця 2.1 – Динаміка депозитів у розрізі строків вкладень в період 2018-2023 років, млн. грн.

Роки	Усього	Розподіл за строками			
		на вимогу	до 1 року	від 1 року до 2 років	більше 2 років
2018	932 967	456 467	322 065	125 571	28 863
2019	1 071 666	590 541	348 542	108 142	24 442
2020	1 348 130	805 964	395 726	129 862	16 578
2021	1 503 909	1 007 206	350 397	128 628	17 678
2022	1 893 851	1 371 927	390 842	116 046	15 037
2023	2 395 074	1 613 424	667 327	96 296	18 027

Джерело: розроблено автором за даними НБУ [27]

Як видно з даних в таблиці 2.1, протягом досліджуваного періоду, саме депозити на вимогу переважали в загальній структурі депозитів. І якщо в 2018 році на їх частку припадало 48,9%, то вже в 2023 році – 67,36%. Якщо досліджувати депозити до 1 року, то їх частка відповідно зменшилася з 34,25 до 28,76; аналогічно зменшилася частка депозитів зі строком від 1 до 2 років (з 13,45% у 2018 році до 4,02% у 2023 році) та депозитів строком від 2-х років (з 3,09% у 2018 році до 0,75% у 2023 році). Тобто ми бачимо, що йде явне перенаправлення на депозити на вимогу, в міру зменшення їх ризикованості, незважаючи на втрати у нарахованих процентах.

Якщо більш детально досліджувати 2022 рік, то реальний приріст депозитних портфелів банків відбувався переважно за рахунок вкладів до запитання, які зросли на 47 % після підвищення облікової ставки НБУ. Водночас обсяги строкових депозитів по банківській системі в цілому скоротилися. Основними причинами зростання частки депозитів до запитання в 2021–2022 роках були низькі ставки за депозитами як у національній, так і в іноземній валюті, незначна різниця між ставками за строковими вкладками та депозитами до запитання, а також нестабільна економічна і політична ситуація в країні.

Перевага депозитів до запитання пояснюється можливістю клієнтів оперативно управляти своїми коштами в умовах невизначеності, адже такі вклади можна зняти в будь-який момент. Це значно знижує ризики, які вкладники переживали у 2008–2009 та 2014–2015 роках, коли через девальвацію гривні їхні заощадження суттєво знецінились. Крім того, в умовах війни зберігати гроші вдома стало ще більш небезпечно, ніж у банках. Додатковим фактором зростання обсягів вкладів на поточних рахунках стали значні виплати військовослужбовцям, більша частина яких не витрачається одразу, а залишається в банківській системі або конвертується у валюту.

Аналогічно далі проаналізуємо динаміку депозитів домогосподарств, як основних вкладників на ринку депозитів. Дану структуру в період 2018–2023 років подано в наступній таблиці 2.2

Таблиця 2.2 – Динаміка депозитів домогосподарств у розрізі валют в період 2018-2023 років, млн. грн.

Роки	Усього	Розподіл за валютами			
		гривня	долар США	євро	інші валюти
2018	530 250	289 416	202 567	37 207	1 059
2019	576 126	339 168	198 405	37 539	1 014
2020	730 317	433 417	241 523	53 853	1 525
2021	794 152	506 980	230 006	55 321	1 845
2022	1 045 731	653 343	317 585	72 653	2 151
2023	1 228 546	795 493	341 919	88 664	2 469

Джерело: розроблено автором за даними НБУ [27]

Як видно з даних в таблиці 2.2, протягом досліджуваного періоду, саме депозити в гривні переважали в загальній структурі депозитів домогосподарств. І якщо в 2018 році на їх частку припадало 54,58%, то вже в 2023 році – 64,75%. Якщо досліджувати депозити в доларах США, то їх абсолютний вимір збільшився за ці 6 років, проте частка зменшилася з 38,2% до 27,83%; депозити в євро мали трохи іншу тенденцію – їх абсолютна величина зросла а частка залишилася відносно стабільною (7,01% у 2018 році та 7,2% у 2023 році). Щодо інших валют, то їх частка залишалася доволі мізерною, і ми не будемо їх брати до уваги в розрізі загальної структури.

Тобто в цілому, в депозитах домогосподарств забезпечується переважання депозитів в гривні

Аналогічно далі проаналізуємо динаміку депозитів нефінансових корпорацій, як іншого важливого гравця на ринку депозитів. Дану структуру в розрізі строків вкладу в період 2018-2023 років подано в наступній таблиці 2.3.

Таблиця 2.3 – Динаміка депозитів нефінансових корпорацій у розрізі строків вкладу в період 2018-2023 років, млн. грн.

Роки	Усього	Розподіл за валютами			
		на вимогу	до 1 року	від 1 року до 2 років	більше 2 років
2018	342 503	214 576	93 530	13 037	21 360
2019	433 731	313 147	90 262	12 225	18 097
2020	549 488	383 758	136 945	21 565	7 220
2021	633 806	482 804	121 158	22 507	7 337
2022	703 538	545 501	125 822	27 751	4 465
2023	1 031 122	731 090	278 578	15 604	5 849

Джерело: розроблено автором за даними НБУ [27]

Як видно з даних в таблиці 2.3, протягом досліджуваного періоду, саме депозити на вимогу, аналогічно ринку депозитів домогосподарств, переважали в загальній структурі депозитів нефінансових корпорацій. І якщо в 2018 році на їх частку припадало 62,6%, то вже в 2023 році їх питома вага складала – 70,9%. Якщо досліджувати депозити до 1 року, то їх частка відповідно залишалася відносно стабільною (27,3% у 2018 році та 27,01% у 2023 році). Щодо депозитів зі строком вкладу від 1 до 2 років та більше ніж 2 роки, то

нефінансові корпорації неохоче використовували їх в своїй фінансовій активності.

Також, здійснимо аналіз динаміки депозитів нефінансових корпорацій в розрізі валют. Дану структуру в період 2018-2023 років подано в наступній таблиці 2.4.

Таблиця 2.4 – Динаміка депозитів нефінансових корпорацій у розрізі валют в період 2018-2023 років, млн. грн.

Роки	Усього	Розподіл за валютами			
		гривня	долар США	євро	інші валюти
2018	342 503	222 420	83 924	34 167	1 992
2019	433 731	268 172	127 723	35 549	2 287
2020	549 488	361 293	117 166	68 044	2 985
2021	633 806	456 471	101 089	72 614	3 632
2022	703 538	486 752	132 524	80 843	3 418
2023	1 031 122	754 041	168 438	105 201	3 442

Джерело: розроблено автором за даними НБУ [27]

Як видно з даних в таблиці 2.4, протягом досліджуваного періоду, саме депозити в гривні переважали в загальній структурі депозитів нефінансових корпорацій. І якщо в 2018 році на їх частку припадало 64,9%, то вже в 2023 році – 73,12%. Якщо досліджувати депозити в доларах США, то їх абсолютний вимір збільшився за ці 6 років, проте частка зменшилася з 24,5% до 16,3%; депозити в євро мали трохи іншу тенденцію – їх абсолютна величина зросла а частка залишилася відносно стабільною (9,9% у 2018 році та 10,2% у 2023

році). Щодо інших валют в депозитах нефінансових корпорацій, то їх частка залишалася доволі мізерною, і ми не будемо їх брати до уваги в розрізі загальної структури.

Як висновок можна відзначити, що протягом досліджуваного періоду відбувалося постійне зростання загального обсягу депозитів, що свідчить про підвищення довіри до банківської системи, незважаючи на економічні виклики, такі як пандемія COVID-19 та військові дії. Основним драйвером цього зростання стало збільшення депозитів у національній валюті, обсяг яких перевищив депозити в іноземній валюті. Це можна пояснити стабілізацією гривні та впровадженням механізмів державного гарантування вкладів, які стимулювали населення та бізнес залишати свої кошти у банківській системі.

У структурі депозитів спостерігається значне домінування вкладів на вимогу, що пояснюється бажанням вкладників мати вільний доступ до своїх коштів у періоди високої невизначеності. Натомість частка строкових депозитів скоротилася, що може бути наслідком зниження їх дохідності та обмежених можливостей для кредитування банками.

2.2 Оцінка конкурентного середовища депозитного ринку України

Конкурентне середовище депозитного ринку України відіграє важливу роль у забезпеченні стабільності банківської системи та задоволенні фінансових потреб населення і суб'єктів господарювання. В умовах економічної нестабільності, викликаній пандемією COVID-19 та військовими діями, конкуренція між банками за залучення депозитних коштів стала ключовим чинником їхньої діяльності. Банківські установи використовують різні стратегії, включаючи підвищення процентних ставок, впровадження нових фінансових продуктів, а також вдосконалення клієнтського сервісу, щоб утримати свої позиції на ринку та забезпечити приріст депозитного портфеля.

Оцінка конкурентного середовища депозитного ринку є актуальним завданням, оскільки вона дозволяє визначити сильні та слабкі сторони банківської системи, а також виявити тренди розвитку ринку. На сучасному етапі ключовими факторами конкуренції залишаються надійність банків, рівень депозитних ставок, гарантії повернення коштів та зручність доступу до фінансових послуг. Глибокий аналіз конкурентного середовища сприяє розробці ефективних стратегій розвитку банківського сектору та підвищенню рівня довіри до фінансових установ серед населення та бізнесу.

Здійснений аналіз в попередньому розділі показав, що на депозитному ринку України провідне місце займають банківські установи, і на наступному рис. 2.4 нами буде подана інформація стосовно ТОП-10 банків за обсягами депозитів станом на початок 2024 року.

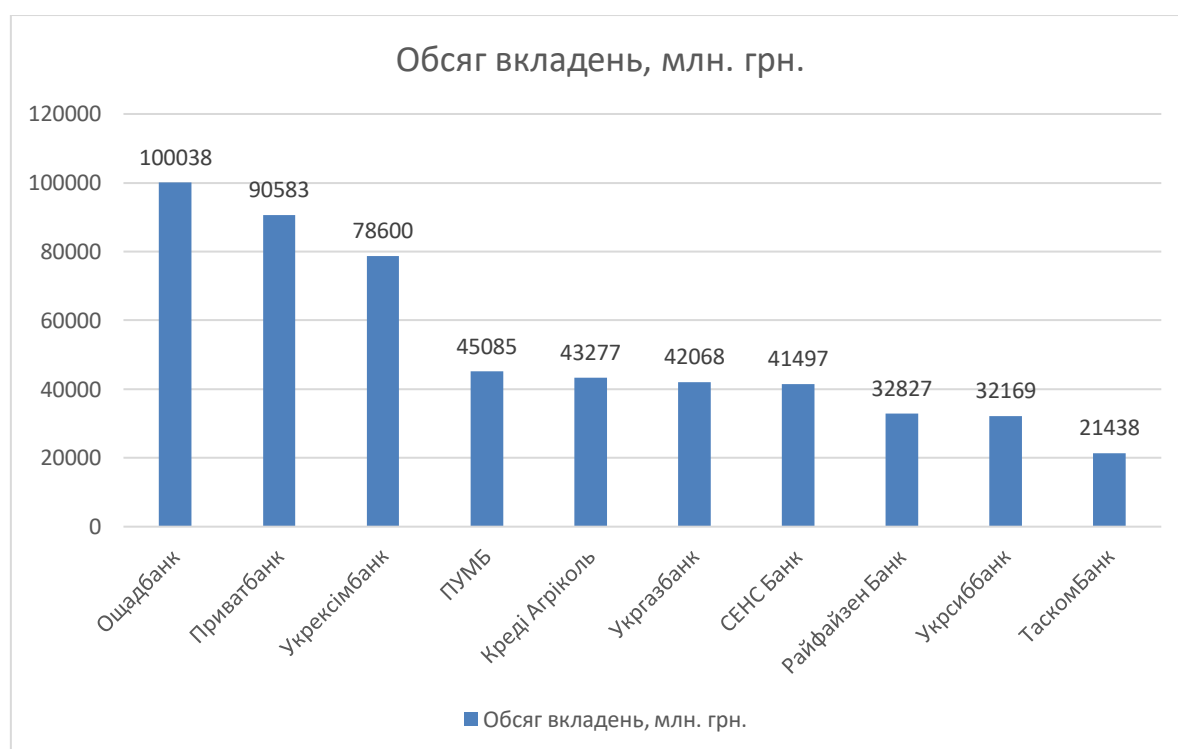

Рисунок 2.4 – Топ-10 банків України за обсягом депозитів станом на 01.02.2024 р., млн грн

Джерело: розроблено автором за даними НБУ [27]

Як видно з даних рисунку 2.4, станом на початок 2024 року, трьома основними банками за обсягами депозитів були державні банки – Ощадбанк, Приватбанк та Укрексімбанк. Це, насамперед, пов'язано не стільки з рівнем

доходності депозитних продуктів, скільки з рівнем довіри вкладників до конкретної банківської установи щодо забезпечення безпеки їхніх заощаджень. Довіра є вирішальним фактором для власників тимчасово вільних коштів при виборі банку для розміщення своїх депозитів. Сумарно, на досліджувані 10 банків припадає більш ніж 22,02% від загального обсягу депозитів, що свідчить про низький рівень концентрації та розпорошення вкладень між іншими банківськими установами поза межами рейтинг ТОП-10.

Таблиця 2.5 – Структура вкладень Топ-10 банків України станом на 01.02.2024 р., млн. грн. та % відповідно

Банк	Усього депозитів (млн грн)	Суб'єкти господарювання (сума, млн грн)	Суб'єкти господарювання (%)	Фізичні особи (сума, млн грн)	Фізичні особи (%)
АТ «Ощадбанк»	100 038	15 747	15,74	84 291	84,26
АТ КБ «ПриватБанк»	90 583	12 824	14,16	77 760	85,84
АТ «Укрексімбанк»	78 600	51 337	65,31	27 264	34,69
АТ «ПУМБ»	45 085	23 047	51,12	22 038	48,88
АТ «КРЕДІ АГРІКОЛЬ БАНК»	43 614	37 418	86,46	5 859	13,54
АБ «УКРГАЗБАНК»	42 068	27 190	64,63	14 878	35,37
АТ «СЕНС БАНК»	41 497	9 005	21,71	32 491	78,30
АТ «Райффайзен Банк»	32 827	19 181	58,45	13 646	41,55
АТ «УКРСИББАНК»	32 169	23 945	74,43	8 225	25,57
АТ «ТАСКОМБАНК»	21 438	13 069	60,96	8 369	39,04

Джерело: розроблено автором за даними НБУ [27]

Аналізуючи структуру депозитних портфелів банків, представлених у таблиці 2, можна відзначити суттєві відмінності між установами. У таких банках, як АТ «Ощадбанк», АТ КБ «ПриватБанк» і АТ «СЕНС БАНК»,

домінують депозити фізичних осіб. У той же час, в АТ «КРЕДІ АГРІКОЛЬ БАНК», АТ «Укресімбанк», АБ «УКРГАЗБАНК», АТ «УКРСИББАНК» і АТ «ТАСКОМБАНК» основним джерелом фінансових ресурсів є строкові вклади юридичних осіб. Така різниця у структурі портфелів пояснюється специфікою діяльності банків та їх цільовою клієнтською базою.

Аналіз основних депозитних продуктів, які пропонують провідні банки України своїм клієнтам, дозволив нам виокремити дані стосовно відсоткових ставок за депозитами для фізичних осіб у п'яти банках з найбільшими депозитними портфелями для даного сегменту. Цю інформацію станом на початок 2024 року подано в наступній табл. 2.6

Таблиця 2.6 – Проценті ставки за депозитами Топ-5 банків України за обсягами депозитів фізичних осіб

Банк	Валюта	3 міс.	6 міс.	12 міс.	24 міс.	36 міс.
АТ «Ощадбанк»	гривня	11,5%	12,5%	13,5%	12,0%	12,5%
	долар США	0,05%	0,2%	0,3%	0,6%	0,6%
	євро	0,01%	0,1%	0,1%	0,2%	0,2%
АТ КБ «ПриватБанк»	гривня	2,5%	14,0%	12,0%	13,0%	0,0%
	долар США	0,01%	0,01%	0,2%	0,3%	0,0%
	євро	0,01%	0,01%	0,0%	0,0%	0,0%
АТ «Укресімбанк»	гривня	7,50%	8,50%	9,50%	10,50%	10,50%
	долар США	0,15%	0,20%	0,25%	0,35%	0,35%
	євро	0,05%	0,05%	0,05%	0,10%	0,10%
АТ «ПУМБ»	гривня	8,00%	14,00%	16,00%	13,00%	0,0%
	долар США	-	-	-	-	-
	євро	-	-	-	-	-
АТ «СЕНС БАНК»	гривня	від 1% до 14,75%	від 9% до 14,75%	0,0%	0,0%	0,0%
	долар США	від 1,25% до 2,50%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
	євро	від 0,01% до 0,75%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%

Джерело: розроблено автором за даними звітності банків [30-34]

Аналізуючи дані табл. 2.6, процентні ставки за депозитами в національній валюті для фізичних осіб у 2023 році коливаються в межах від 7,5% до 13% річних, а в іноземній валюті — від 0,01% до 1,3% річних. Такі показники відображають прагнення банківських установ підтримувати конкурентоспроможність на ринку депозитів, зберігаючи при цьому свою ліквідність і привабливість для вкладників.

Для залучення нових клієнтів і утримання існуючих банки розробляють різноманітні програми лояльності, які дозволяють збільшити базові процентні ставки. Розмір таких бонусів може залежати від суми розміщеного депозиту, наявності поточного рахунку в цьому банку, категорії вкладника (наприклад, пенсіонери або молодь), а також від терміну дії договору. Такі ініціативи сприяють посиленню довіри клієнтів і стимулюють зростання депозитних портфелів.

Аналогічно, проаналізуємо середні ставки за депозитами вітчизняних банків станом на кінець 2023 року (табл. 2.7)

Таблиця 2.7 – Середні ставки за депозитами вітчизняних банківських установ для фізичних осіб станом на кінець 2023 року, у % річних

Строк депозиту	Гривня (%)	Долар (%)	Євро (%)
3 місяці	14,14	0,66	0,29
6 місяців	14,89	0,90	0,45
9 місяців	13,50	0,85	0,45
12 місяців	14,79	1,10	0,65

Джерело: розроблено автором за даними звітності НБУ [27]

У 2021–2022 роках однією з головних проблем залучення депозитів в Україні була невідповідність між рівнем депозитних ставок (6–8 % річних у найбільших банках) та темпами інфляції, які у 2022 році досягли майже 30 %. Ця диспропорція значно знижувала реальну дохідність депозитів, роблячи їх менш привабливими для вкладників. Додатковим негативним фактором став

високий рівень оподаткування відсоткового доходу, що разом із низькими реальними ставками зменшувало стимули для населення вкладати кошти в строкові депозити.

Проте ситуація дещо покращилася в серпні 2023 року, коли споживча інфляція склала 11,3 %, що є нижчим за середні депозитні ставки в гривні (14–15 % річних, згідно з табл. 2.7). Це створило умови для відновлення інтересу до строкових депозитів, оскільки реальна дохідність таких вкладів стала позитивною. Таким чином, стабілізація макроекономічної ситуації та підвищення депозитних ставок сприяли частковому вирішенню проблем, пов'язаних із залученням депозитів у банківську систему.

Загалом, структура фіндування українських банків значною мірою визначається їх бізнес-моделями та стратегічними напрямками діяльності. Банки, які спеціалізуються на короткостроковому кредитуванні населення для поточних потреб або бізнесу для поповнення обігових коштів, зазвичай не потребують значного обсягу строкового фінансування. Їхня фінансова стабільність базується на активному залученні вкладів до запитання та підтриманні короткострокової ліквідності.

Натомість банки, які зосереджені на довгостроковому кредитуванні, наприклад, у сфері автокредитів або фінансування масштабних бізнес-проектів, стикаються з більшими викликами в частині управління ліквідністю. Для таких установ подовження строковості депозитів є ключовим фактором забезпечення стабільності фінансування. Це дозволяє їм зменшити ризики ліквідності та забезпечити узгодженість між строками залучення ресурсів і строками їх розміщення в кредитні операції. Таким чином, вибір відповідної моделі фіндування залежить від стратегічних пріоритетів банку та характеру його діяльності.

Окремо також, слід проаналізувати депозитну діяльність кредитних спілок в Україні протягом аналогічного періоду 2018-2023 років. Слід відзначити, що кредитні спілки в Україні відіграють значну роль у розвитку фінансового сектору, особливо в регіонах, де банківські послуги менш

доступні. Вони орієнтовані на надання фінансових послуг фізичним особам і малим підприємствам, сприяючи залученню депозитів та фінансуванню різних проектів. Розглянемо динаміку кількості кредитних спілок в період 2018-2023 років.

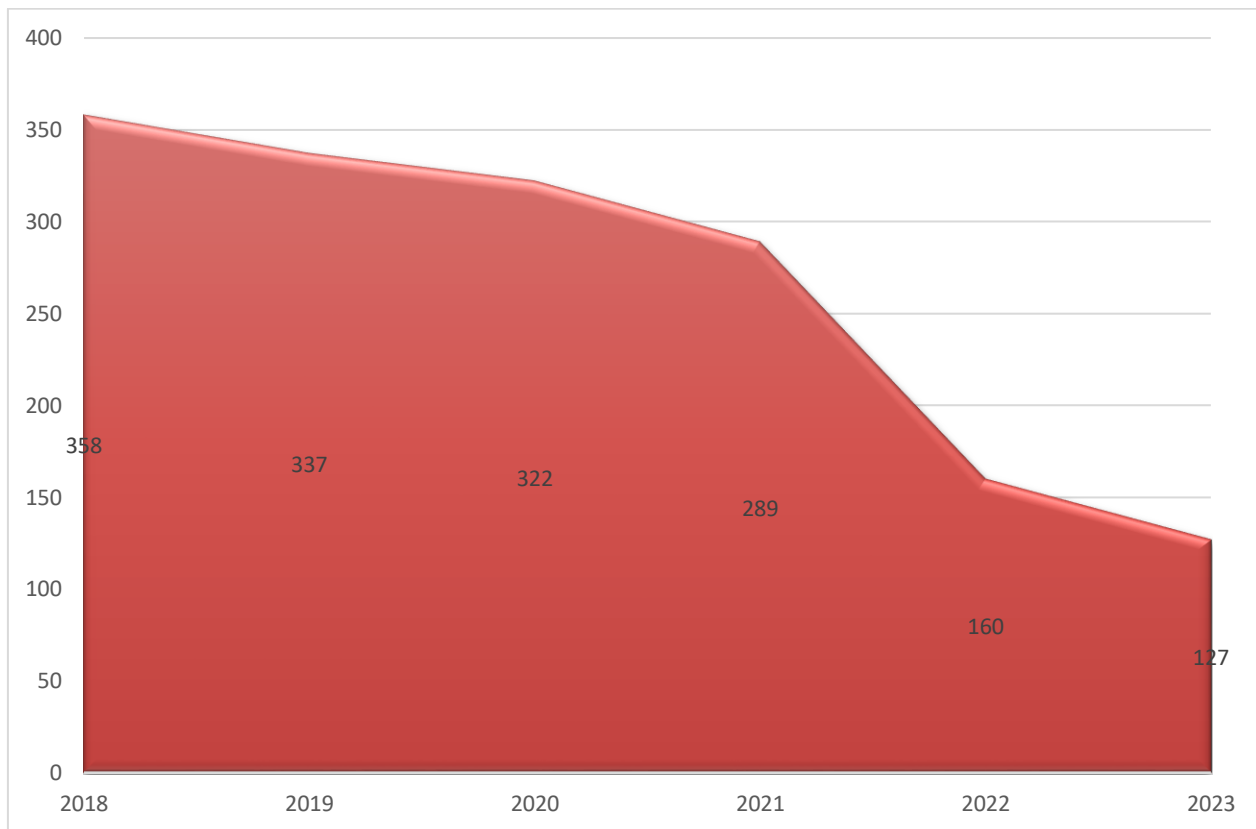

Рисунок 2.5 – Динаміка кількості кредитних спілок в Україні в період 2018-2023 років, од.

Джерело: розроблено автором за даними [35]

Як видно з даних рис. 2.5, протягом досліджуваного періоду, кількість кредитних спілок мала постійну тенденцію до зменшення, що з однієї сторони свідчить про негативний тренд, а з іншої може говорити про факт певного «оздоровлення» ринку та елімінацію з нього найбільш слабких гравців. В цілому за 6 років, кількість кредитних спілок зменшилася на майже в три рази або на 231 одиницю.

Основна тенденція розвитку кредитних спілок полягає у зростанні їхньої регіональної присутності та розширенні бази клієнтів, що включає фізичних осіб, малий і середній бізнес. Високі процентні ставки за депозитами

та гнучкі умови залучення коштів забезпечують конкурентну перевагу спілок перед банками, хоча загальні обсяги залучених коштів залишаються обмеженими через обмеження у розмірах депозитів та доступних ресурсів.

Стосовно даних по депозитам кредитних спілок та темпах їх зміни, то вони подані на рис. 2.6.

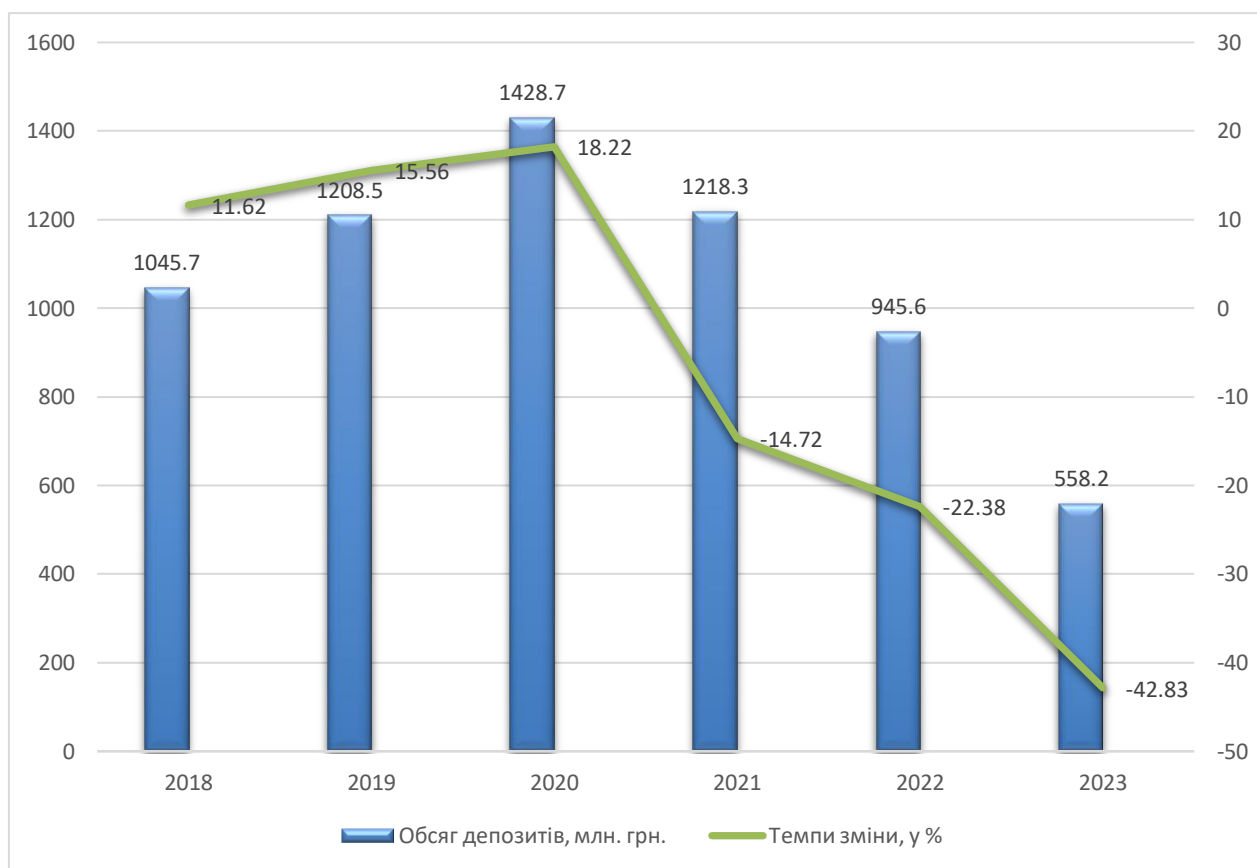

Рисунок 2.6 – Динаміка депозитів, залучених кредитними спілками в Україні протягом 2018-2023 років, млн. грн. та темпи зміни, у %

Джерело: розроблено автором за даними НБУ [35]

Аналізуючи дані рис. 2.5 можна відзначити, що протягом досліджуваного періоду обсяг залучених депозитів кредитними спілками був доволі волатильний: в період 2018-2020 років, обсяг депозитів збільшився на 36,62%, і потім після цього мало місце постійне зменшення обсягу залучених депозитів. Якщо досліджувати загальну динаміку обсягу депозитів, залучених кредитними спілками за 2018-2023 роки, то вона зменшилася на 487,5 млн. грн. Така тенденція значною мірою обумовлена військовими діями, які спричинили

зниження попиту на послуги небанківських фінансових установ, включаючи кредитні спілки. У IV кварталі 2022 року та протягом 2023 року було зафіксовано значне скорочення кількості кредитних спілок та їхніх активів. Наприкінці року обсяги активів кредитних спілок становили менш ніж половину рівня 2021 року. Протягом кварталу кредитний портфель скоротився на 14%, а частка прострочених позик, які залишаються невиключеними понад 90 днів, зросла до 28%, що дорівнює рівню кризового 2020 року. Реалізація кредитного ризику змусила кредитні спілки формувати додаткові резерви, що спричинило їх збитковість як за IV квартал, так і за весь 2022 рік.

Крім того, скорочення операційного доходу через високі адміністративні витрати негативно вплинуло на фінансові результати кредитних спілок. Масове повернення коштів вкладникам і вихід з ринку деяких кредитних спілок призвели до тривалого зменшення обсягів додаткових пайових внесків та депозитів. Кількість кредитних спілок, які не дотримувалися нормативу достатності капіталу, у IV кварталі зросла у п'ять разів і станом на 1 січня 2024 року становила 10 установ.

Також слід відзначити, що іншою перевагою кредитних спілок є висока ставка за депозитами. На наступному рисунку 2.6 проаналізуємо динаміку середньорічної ставки по депозитам в кредитних спілках в нашій країні в період 20178-2023 років, та порівняємо її з банківськими установами.

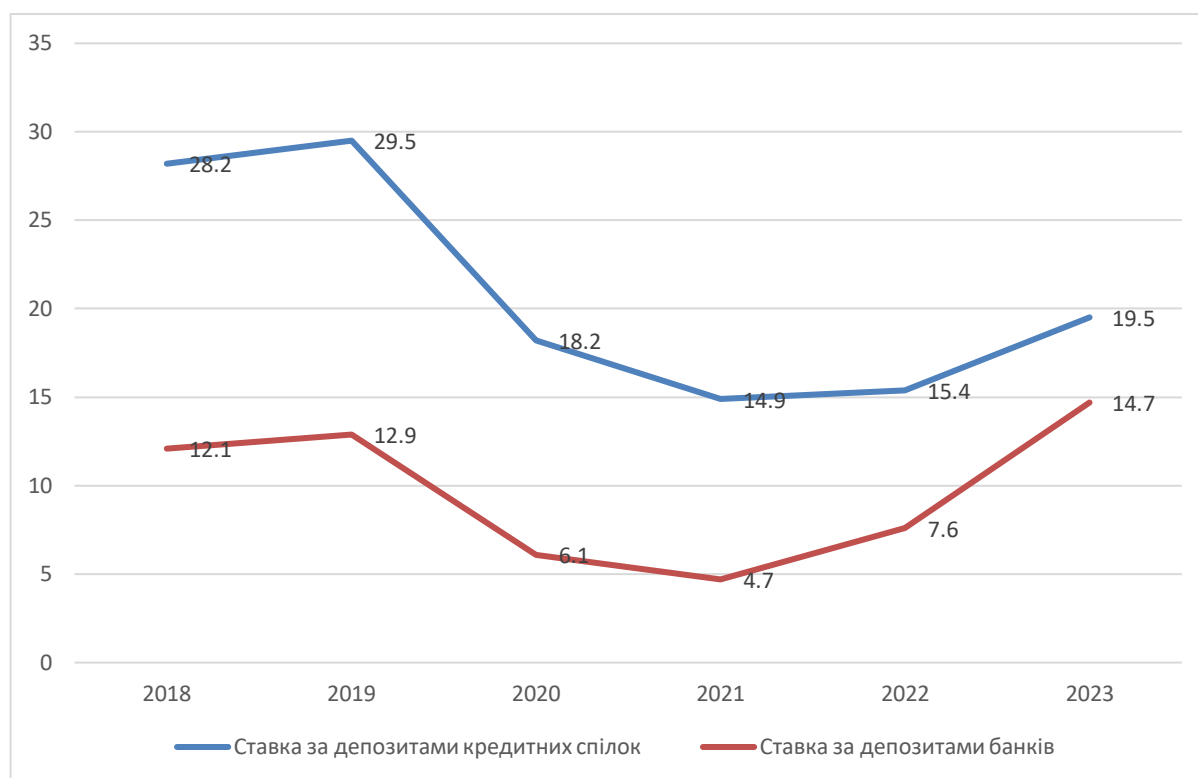

Рисунок 2.7 – Порівняння середньорічної ставка відсотків за депозитами кредитних спілок та банків в Україні в період 2018-2023 років, у % (до уваги було розглянуто депозити із терміном від 12 місяців)

Джерело: розроблено автором за даними [36]

З рисунка 2.7 чітко видно, що середньорічна ставка за депозитами у кредитних спілках суттєво перевищує аналогічний показник у банківських установах. У період 2018–2023 років середня різниця між ставками цих фінансових установ коливалася в межах 7–15%, і тільки в 2023 році вона зменшилася до 4%. Така тенденція виступає важливим чинником популярності кредитних спілок серед вкладників, надаючи їм конкурентну перевагу перед банками. Вищі ставки дозволяють кредитним спілкам залучати більше коштів, особливо від тих клієнтів, які шукають вигідніші умови для розміщення своїх заощаджень.

Як висновок відзначимо, що аналіз конкурентного середовища депозитного ринку України свідчить про значний вплив макроекономічних та регуляторних чинників на його динаміку і структуру. Основними конкурентними перевагами банків є відновлення довіри до фінансової системи

через механізми гарантування вкладів та стабілізація умов на ринку. У той же час, проблеми недостатньої диверсифікації депозитних продуктів та низькі процентні ставки ускладнюють залучення нових клієнтів, особливо в умовах високої інфляції.

Конкуренція серед банків також значною мірою залежить від їхньої здатності впроваджувати інноваційні продукти та надавати якісний сервіс. Розвиток цифрових технологій і можливості для клієнтів зберігати кошти через мобільні платформи сприяють підвищенню рівня конкуренції. Водночас, високий рівень прострочених кредитів і обмежений доступ до довгострокових джерел фінансування вимагають від банків адаптації стратегій, спрямованих на зміцнення ліквідності та підвищення конкурентоспроможності.

Щодо діяльності кредитних спілок, то вони також є істотним гравцем на депозитному ринку, проте значно поступаються банкам за обсягами залучених депозитів. Перевагами кредитних спілок в даному аспекті є вища процентна ставка та легкість оформлення депозитів в цілому.

2.3 Домінуючі фактори розвитку вітчизняного депозитного ринку та їх оцінка

Здійснений нами аналіз розвитку вітчизняного депозитного ринку показав, що він є одним із ключових елементів фінансової системи, що забезпечує акумулювання та ефективний розподіл тимчасово вільних фінансових ресурсів між суб'єктами економіки. Його розвиток безпосередньо залежить від впливу внутрішніх і зовнішніх чинників, які визначають попит і пропозицію на депозитні послуги, рівень довіри населення до банківської системи, а також макроекономічну стабільність. Домінуючі фактори, які

формують сучасний стан депозитного ринку, відображають складність економічного середовища, в якому функціонує банківський сектор України.

Серед головних факторів впливу варто виділити макроекономічну ситуацію, яка включає темпи інфляції, рівень облікової ставки Національного банку України та загальний стан економіки. Ці фактори визначають привабливість депозитів для населення та бізнесу, зокрема через реальну дохідність депозитів у порівнянні з інфляційними очікуваннями. Військові дії, що тривають у країні, також значно впливають на депозитний ринок, викликаючи потребу в адаптації банків до умов невизначеності.

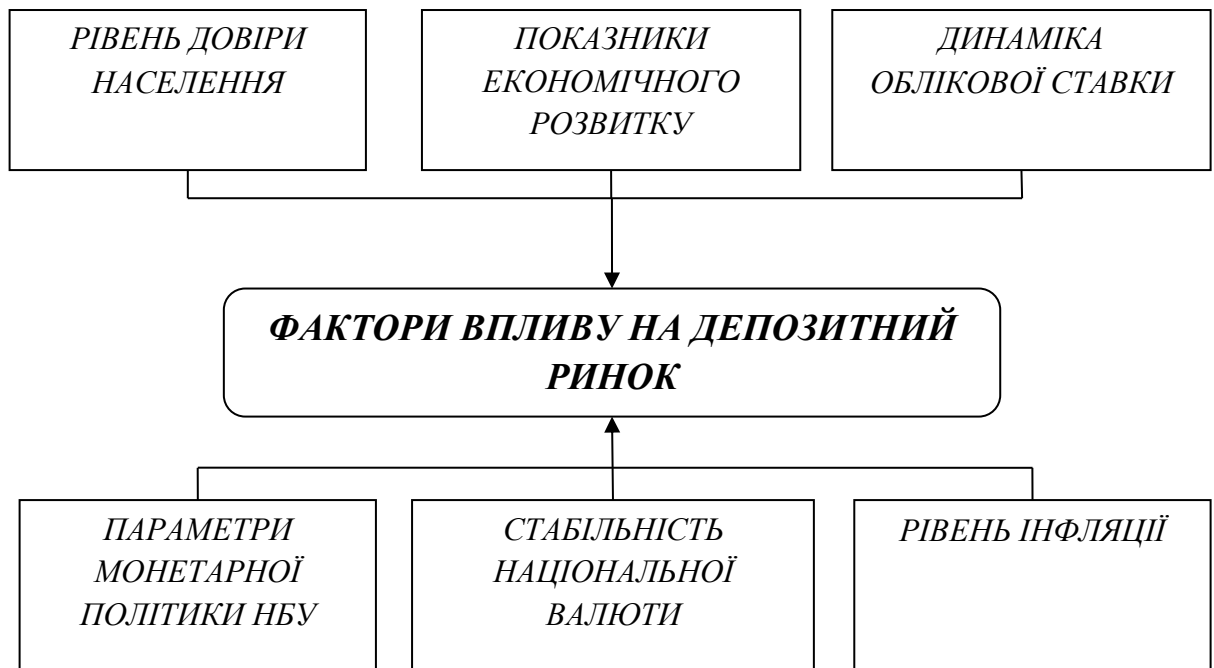

Рисунок 2.8 – Фактори впливу на розвиток вітчизняного депозитного ринку

Джерело: розроблено автором за самостійно на основі [37, с. 90]

Ефективне управління в банківському секторі є важливою передумовою забезпечення стійкості та стабільного економічного розвитку країни. Банки виконують функцію посередників, акумулюючи та перерозподіляючи фінансові ресурси, що є основою для інвестиційної діяльності та підтримки економічного зростання. Завдяки належному

корпоративному управлінню, вдосконаленню систем ризик-менеджменту та дотриманню стандартів прозорості, банківські установи зміцнюють довіру клієнтів і інвесторів. Це, своєю чергою, сприяє підвищенню фінансової стійкості банків та їхньої здатності протистояти зовнішнім та внутрішнім кризовим явищам [38].

Значну роль у стабільності банківської системи відіграють ефективні регулятори та наглядові органи, які забезпечують дотримання банками законодавчих та нормативних вимог. Водночас упровадження новітніх технологій та оптимізація операційних процесів дозволяють банкам підвищувати якість надання послуг, розширювати доступ до фінансування для бізнесу та фізичних осіб. Зростання ефективності банківської діяльності забезпечує надійність сектору, що є фундаментом економічної безпеки країни. Одним із ключових показників стабільності та стану банківської системи є динаміка змін кількості банківських установ, яка дозволяє оцінити ефективність регулювання та рівень конкуренції у банківському середовищі (рис. 2.9).

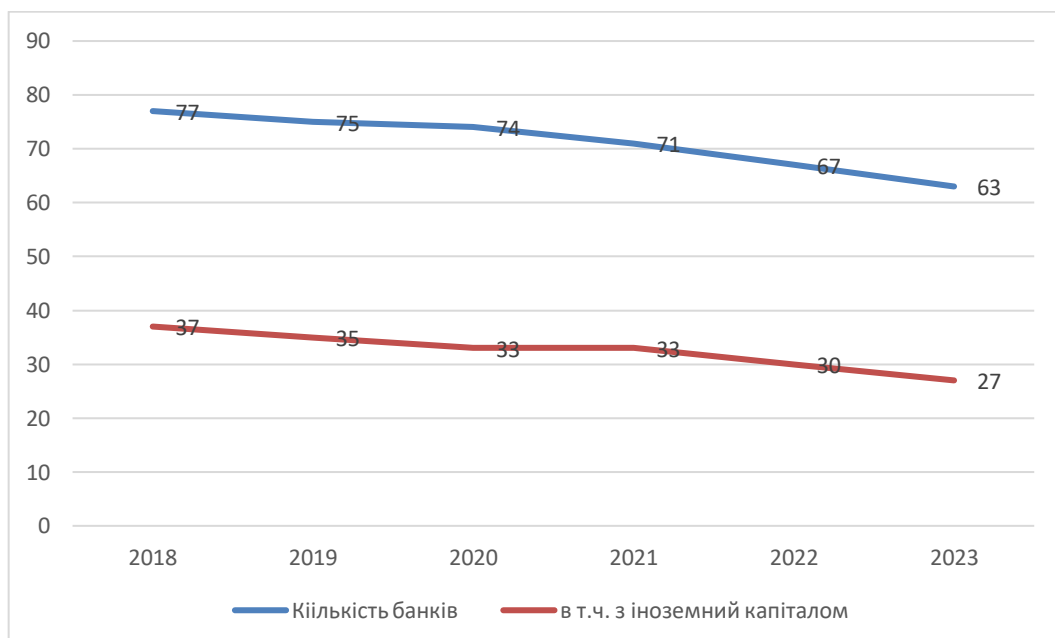

Рисунок 2.9 – Динаміка кількості банків в Україні в період 2018-2023 років, од.

Джерело: розроблено автором за даними [39]

Аналізуючи дані рис.2.9 можна відзначити, що за досліджуваний період, в нашій державі мало місце системне скорочення кількості банків, що було обумовлено низкою чинників, зокрема неефективним управлінням у деяких банках, військовою агресією російської федерації та зростаючою конкуренцією на фінансових ринках як на національному, так і на глобальному рівнях. Результатом цих процесів стало виведення з ринку банків, які не відповідали вимогам регуляторів або мали незадовільні фінансові показники, що сприяло оздоровленню банківської системи країни.

Водночас, як свідчить діаграма, із початком повномасштабного вторгнення у лютому 2022 року значного прискорення темпів скорочення банківських установ не відбулося. Так, у 2021 році кількість банків зменшилася на три установи, а у 2022 році —на чотири, в 2023 році на три. Стосовно кількості банків з іноземним капіталом, то їх кількість також незначно зменшилася в період воєнного стану (зменшення на 5 одиниць). Це є показником стійкості українського банківського сектору, досягнутої завдяки ефективній та послідовній політиці НБУ після початку кризи в 2014 році.

Слід відзначити, що основну частку депозитних коштів складають вклади фізичних осіб, а операції, пов'язані з ними, відіграють ключову роль як для банківських установ, так і для самих вкладників. Для банків ці кошти є основним джерелом формування ресурсної бази, що забезпечує підтримку необхідного рівня ліквідності. Для фізичних осіб депозити слугують зручним інструментом для збереження вартості заощаджень, а також надійним засобом накопичення фінансових ресурсів. Саме тому, одним із головних аспектів стосовно факторів впливу на розвиток вітчизняного депозитного ринку є показників обсягу депозитних вкладів та його питома вага у валовому внутрішньому продукті в цілому.

На наступному рисунку 2.10 подано динаміку співвідношення обсягу депозитних операцій до валового внутрішнього продукту за період 2018-2023 років.

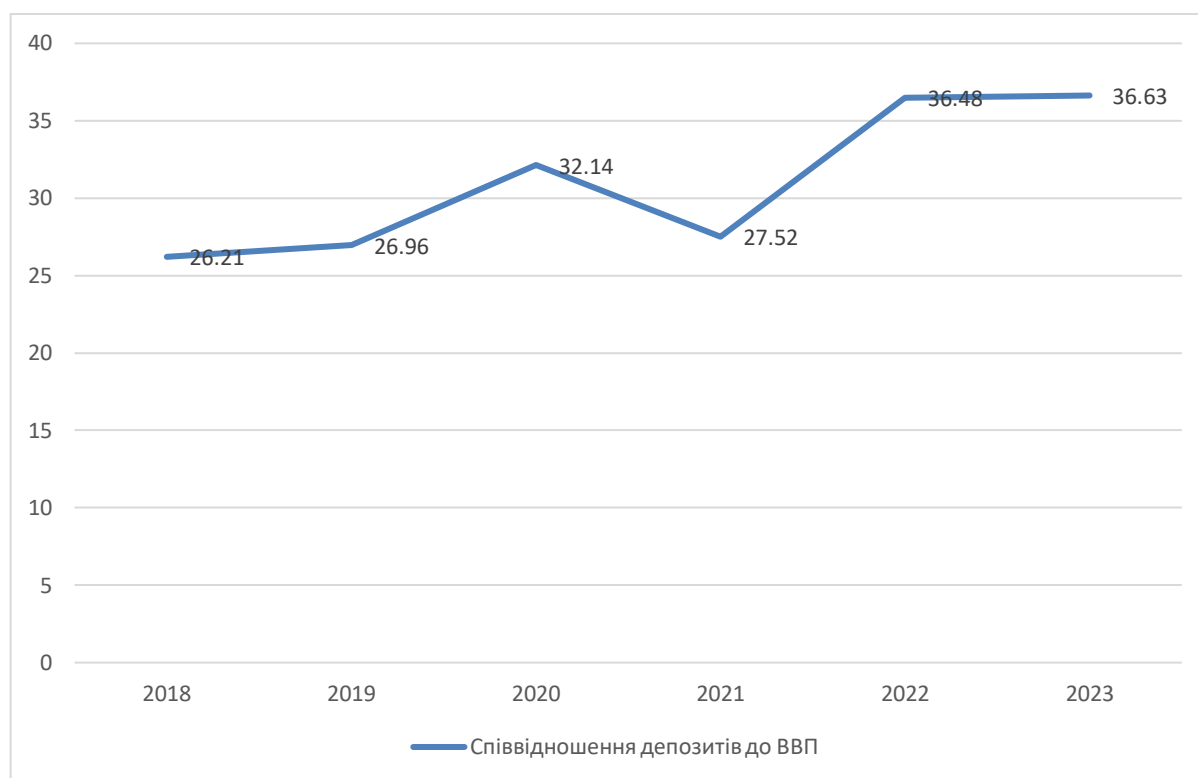

Рисунок 2.10 – Співвідношення обсягу залучених депозитів до ВВП за 2018-2023 рр., у %

Джерело: розроблено автором за даними [27, 40]

На рисунку 2.10 відображено динаміку співвідношення обсягу залучених депозитів до ВВП України за період 2018–2023 років у відсотковому вираженні. В цілому, простежується тенденція зростання цього показника з певними коливаннями в окремі роки. У 2018 році значення становило 26,21%, що свідчить про помірний рівень залучення депозитів відносно валового внутрішнього продукту. Вже у 2019 році спостерігалось незначне зростання до 26,96%, що може вказувати на стабілізацію банківської системи та збільшення довіри вкладників.

Найбільше зростання відбулося у 2020 році, коли показник досяг 32,14%. Цей рік характеризувався як період накопичення вільних коштів населення під час пандемії COVID-19, що стимулювало збереження коштів у банківській системі. Водночас у 2021 році відбулося зниження показника до 27,52%, що пояснюється як економічною невизначеністю, так і зниженням доходності депозитних продуктів на фоні інфляційних очікувань.

У 2022 році спостерігався суттєвий стрибок показника на 8,92% у порівнянні із 2021 роком, що було обумовлено впливом військових дій, стримуванням споживчого попиту та накопиченням коштів у банківській системі для збереження заощаджень. Схожа ситуація збереглася і у 2023 році, коли співвідношення депозитів до ВВП і надалі зростало. Це свідчить про стабільний рівень довіри вкладників до банківських установ, навіть в умовах воєнного стану, та збереження ресурсної бази банківської системи.

Загалом, динаміка показника демонструє позитивну тенденцію в останні роки, що вказує на підвищення ролі депозитів у структурі фінансових ресурсів країни. Разом з тим, вплив кризових явищ, як пандемії, так і воєнних дій, спричинив коливання в динаміці, які потребують додаткового аналізу для оцінки стійкості банківської системи України.

Окремо проаналізуємо і вплив облікової ставки на формування депозитної політики в нашій державі в цілому. Облікова ставка Національного банку України є ключовим інструментом монетарної політики, що безпосередньо регулює вартість залучених коштів для банків та впливає на рівень процентних ставок у фінансовій системі. Підвищення облікової ставки робить ресурси, що залучаються через рефінансування НБУ, дорожчими для банківської системи. Відповідно, для підтримання ліквідності та забезпечення достатньої ресурсної бази банки змушені підвищувати процентні ставки за депозитами, аби стимулювати залучення коштів від населення та бізнесу. Це призводить до збільшення собівартості кредитних ресурсів, що, у свою чергу, зумовлює зростання відсоткових ставок за кредитами для юридичних і фізичних осіб. У такій ситуації доступ до фінансування стає обмеженим, що стримує інвестиційну активність та споживчі витрати, водночас сприяючи зниженню інфляційного тиску.

В наступній табл. 2.8 буде подано динаміку ключових змін облікової ставки НБУ в період 2018-2023 років.

Таблиця 2.8 – Динаміка зміни облікової ставки НБУ в період 2018-2023 рр., у %

Дата	Облікова ставка, у %
13.12.2018	18
12.12.2019	15,5
12.03.2020	11
10.12.2020	6
09.09.2021	8
03.03.2022	10
21.07.2022	25
26.10.2023	20
25.04.2024	14,5
12.12.2024	13

Джерело: розроблено автором за даними [41]

Наведені в табл. 2.8 дані відображають поступове зменшення облікової ставки в період 2018-2022 років, що було пов'язане із стабільним економічним розвитком економіки та ситуацією в країні в цілому. Таке зниження облікової ставки здешевлює рефінансування для банків, що дозволяє зменшити процентні ставки як за депозитами, так і за кредитами. Це стимулює банківську систему до активного кредитування економіки, сприяє розширенню інвестиційної діяльності та підтримує споживчий попит.

Далі, після початку війни, відбулося доволі різке підвищення облікової ставки НБУ з 10% до 25%. Це зростання було викликане повномасштабним вторгненням аїну та необхідністю термінової стабілізації банківської системи країни. Зокрема, такий крок НБУ був спрямований на збереження фінансової стабільності, обмеження відтоку депозитів, зниження тиску на національну валюту та стримування інфляційних процесів. Починаючи з середини 2023 року, регулятор поступово знизив облікову ставку до 12% до кінця 2024 року, що свідчить про ефективність грошово-кредитної політики НБУ та відновлення стійкості банківського сектору.

Збільшення облікової ставки до 25% у 2022 році стало необхідною мірою для стабілізації ситуації в умовах воєнного часу. Це дозволило забезпечити довіру вкладників до банківської системи та мінімізувати економічні ризики. Подальше поступове зниження ставки у 2023 році стало можливим завдяки стабілізації фінансової ситуації та позитивним результатам дій НБУ. Таке пом'якшення монетарної політики створює сприятливі умови для активізації кредитування реального сектору економіки та підтримки економічного відновлення у післявоєнний період. Разом з тим, регулятор повинен уважно моніторити інфляційні та валютні загрози, щоб своєчасно коригувати грошово-кредитну політику задля збереження фінансової стабільності. Важливо зазначити, що подальша динаміка буде значною мірою залежати від розвитку ситуації на фронті.

Одним із ключових показників стабільності та стану банківської системи є динаміка змін кількості банківських установ, яка дозволяє оцінити ефективність регулювання та рівень конкуренції у банківському середовищі (рис. 2.9).

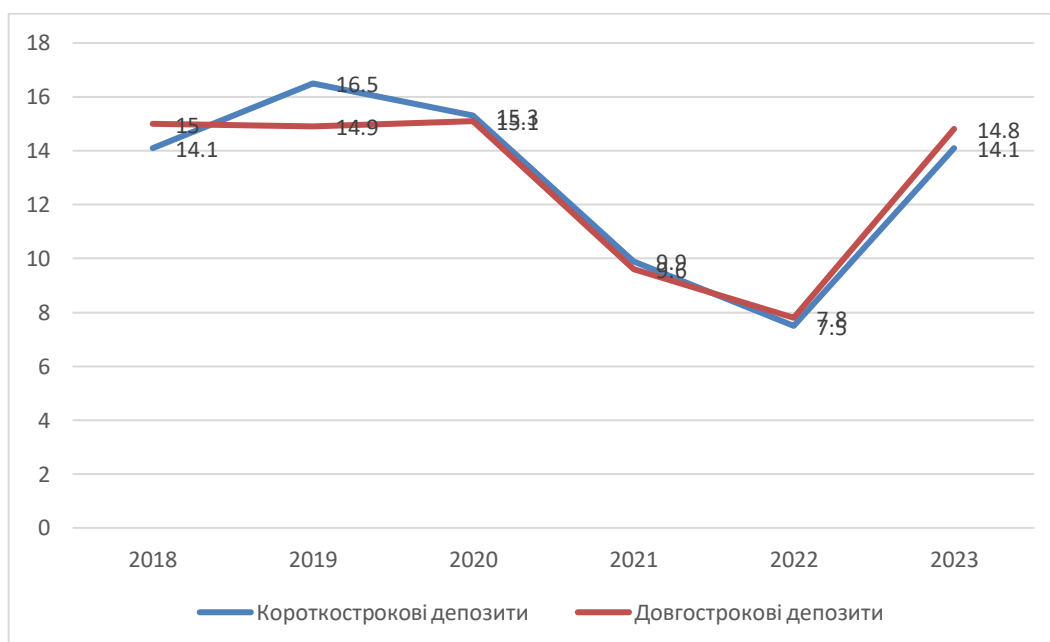

Рисунок 2.11 – Динаміка процентної ставки за короткостроковими та довгостроковими депозитами для фізичних осіб в Україні в період 2018-2023 років, у %

Джерело: розроблено автором за даними [27]

Динаміка процентних ставок за короткостроковими та довгостроковими депозитами для фізичних осіб у період 2018-2023 років демонструє кілька ключових тенденцій, які обумовлені як внутрішніми економічними факторами, так і зовнішніми кризами, включно з пандемією COVID-19 та повномасштабною війною. Згідно з графіком, у 2018-2019 роках спостерігалось відносно стабільне зростання процентних ставок: короткострокові депозити підвищилися з 14,1% до 16,5%, а довгострокові – з 15% до 14,7%. Це було пов'язано зі стабільністю фінансової системи та намаганням банків залучати ресурси від населення шляхом підвищення привабливості депозитних продуктів.

Однак уже у 2020-2022 роках спостерігається різке падіння ставок для обох типів депозитів. У 2020 році ставки скоротилися до 13,2% і 13,1% відповідно для короткострокових та довгострокових вкладів. Причиною стало зниження облікової ставки НБУ до історичних мінімумів (6-8%) з метою підтримки економіки під час пандемії COVID-19, а також зниження попиту на кредитування. У 2021-2022 роках ставки впали до критичних рівнів – 8,0% та 7,8%, що зумовлено продовженням економічної невизначеності та надлишком ліквідності банківської системи через мляву кредитну активність. Повномасштабне вторгнення у 2022 році ще більше загострило ситуацію, викликавши відтік інвестицій та загальне зниження фінансової активності.

Ситуація почала стабілізуватися у 2023 році, коли процентні ставки на депозити зросли до 14,8% для короткострокових та 14,1% для довгострокових вкладів. Це було обумовлено жорсткою монетарною політикою НБУ, який підвищив облікову ставку до 25% у 2022 році для стримування інфляції та збереження стабільності банківської системи. Водночас високі ризики, пов'язані з війною, а також невизначеність економічного майбутнього зумовили прагнення вкладників зберігати кошти на короткострокових депозитах, які забезпечують більшу гнучкість у разі фінансових потрясінь. Отже, вплив пандемії COVID-19 та військових дій суттєво знизив процентні ставки в 2020-2022 роках, а їхнє зростання у 2023 році свідчить про адаптацію

фінансової системи до нових викликів та поступове відновлення довіри до банківських установ.

Аналіз домінуючих факторів розвитку депозитного ринку України показує, що його динаміка формується під впливом як внутрішніх, так і зовнішніх чинників. Основними драйверами є макроекономічна стабільність, рівень інфляції, політика Національного банку України та рівень довіри населення до фінансових установ. Облікова ставка НБУ відіграє ключову роль у визначенні вартості залучених коштів для банків і впливає на процентні ставки за депозитами. Підвищення ставки до 25% у 2022 році стало вимушеною реакцією на повномасштабну війну, що дозволило стабілізувати банківську систему, обмежити інфляційні ризики та зміцнити гривню. Однак у 2023 році відбулося поступове зниження облікової ставки, що відображає позитивні тенденції у відновленні фінансової стабільності.

Вплив військових дій та пандемії COVID-19 проявився у зростанні невизначеності та зміні поведінки вкладників, які віддають перевагу короткостроковим депозитам через їхню гнучкість. Водночас, поступове відновлення банківської системи та активізація монетарної політики НБУ створюють умови для зростання довіри до фінансових установ та стимулюють розвиток депозитного ринку. Важливим залишається балансування між забезпеченням ліквідності банків і підтримкою реального сектору економіки через кредитування, що є фундаментом для сталого економічного зростання України

РОЗДІЛ 3

КОЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ МАСШТАБІЗАЦІ ВІТЧИЗНЯНОГО РИНКУ ДЕПОЗИТІВ

3.1 Напрямок посилення ролі кредитних спілок на ринку депозитів

Кредитні спілки, як частина небанківського фінансового сектору, відіграють важливу роль на депозитному ринку, забезпечуючи доступ до фінансових послуг широким верствам населення. Їхня діяльність базується на кооперативному підході, що дозволяє обслуговувати клієнтів, які часто не мають доступу до банківських продуктів через низький рівень доходів чи відсутність кредитної історії. Водночас, у порівнянні з банками, кредитні спілки стикаються з рядом обмежень, зокрема щодо обсягу залучених ресурсів і масштабів діяльності. Це зумовлює необхідність визначення стратегічних напрямів для посилення їхньої ролі на ринку депозитів.

Сучасні виклики, пов'язані з економічною нестабільністю, пандемією COVID-19 та війною, підкреслили важливість кредитних спілок як інструменту фінансової підтримки місцевих громад і малих підприємств. Для підвищення ефективності їхньої діяльності та зміцнення позицій на ринку депозитів потрібен комплексний підхід, що включає розширення спектра фінансових послуг, цифровізацію, покращення регуляторного середовища та посилення довіри з боку населення. Врахування цих аспектів сприятиме не лише розвитку кредитних спілок, а й загальному зміцненню фінансової системи країни.

Посилення ролі кредитних спілок на ринку депозитів є важливим напрямом розвитку фінансового сектору, особливо в умовах зростання попиту на альтернативні банківським послугам установи. Для цього можна виділити кілька стратегічних напрямів (рис. 3.1):

Рисунок 3.1 – Основні напрями посилення ролі кредитних спілок на ринку депозитів

Джерело: розроблено автором за даними [42-43]

Враховуючи аспекти, які подані на рис. 3.1, давайте більш детально проаналізуємо кожен із них.

1. Розширення спектра депозитних продуктів. Кредитні спілки можуть залучати нових клієнтів через впровадження гнучких депозитних програм із конкурентними процентними ставками. Особливий акцент варто зробити на короткострокових і високодохідних продуктах, які враховують специфічні потреби різних категорій вкладників.

2. Підвищення фінансової грамотності населення. Проведення освітніх кампаній щодо переваг розміщення коштів у кредитних спілках сприятиме зростанню довіри до цих установ. Інформування про гарантії збереження депозитів та потенційний дохід від розміщення коштів стимулюватиме зростання їхньої популярності серед населення.

3. Інновації та цифровізація. Впровадження сучасних фінансових технологій дозволить кредитним спілкам розширити доступ до своїх послуг,

зокрема через онлайн-платформи. Це не лише спростить процес відкриття депозитів, але й підвищить ефективність обслуговування клієнтів.

4. Удосконалення законодавства. Для посилення конкурентних позицій кредитних спілок необхідно адаптувати законодавство до сучасних умов, включаючи можливості для залучення більшого обсягу ресурсів і розширення сфери їхньої діяльності.

5. Управління ризиками. Відповідна система повинна забезпечувати виявлення, моніторинг, контроль, звітування та мінімізацію всіх значущих ризиків діяльності кредитної спілки, враховуючи її розмір, складність, обсяги, види та характер здійснюваних операцій, організаційну структуру та рівень (профіль) ризиків. Контроль за дотриманням внутрішніх положень і процедур управління ризиками здійснюватиметься особою або підрозділом, відповідальним за проведення внутрішнього аудиту, а також наглядовою радою установи [43].

Всі ці заходи спрямовані на зміцнення позицій кредитних спілок на ринку депозитів, підвищення їх конкурентоспроможності та забезпечення стійкого розвитку небанківського фінансового сектора. Якщо говорити про найбільш насущні аспекти подальшого зміцнення ролі кредитних спілок на депозитному ринку в цілому, та фінансовому зокрема, слід виокремити головні напрями розширення їх продуктової лінійки (рис. 3.2).

1. Впровадження інноваційних депозитних продуктів. Кредитним спілкам доцільно розробити та пропонувати нові депозитні продукти, які відповідатимуть потребам різних категорій клієнтів. Це можуть бути гнучкі депозити з можливістю дострокового зняття коштів без втрати процентів, депозитні програми з бонусами для довгострокових вкладників або спеціальні депозити для молоді, пенсіонерів та підприємців. Такі пропозиції допоможуть залучити нових клієнтів та утримати наявних.

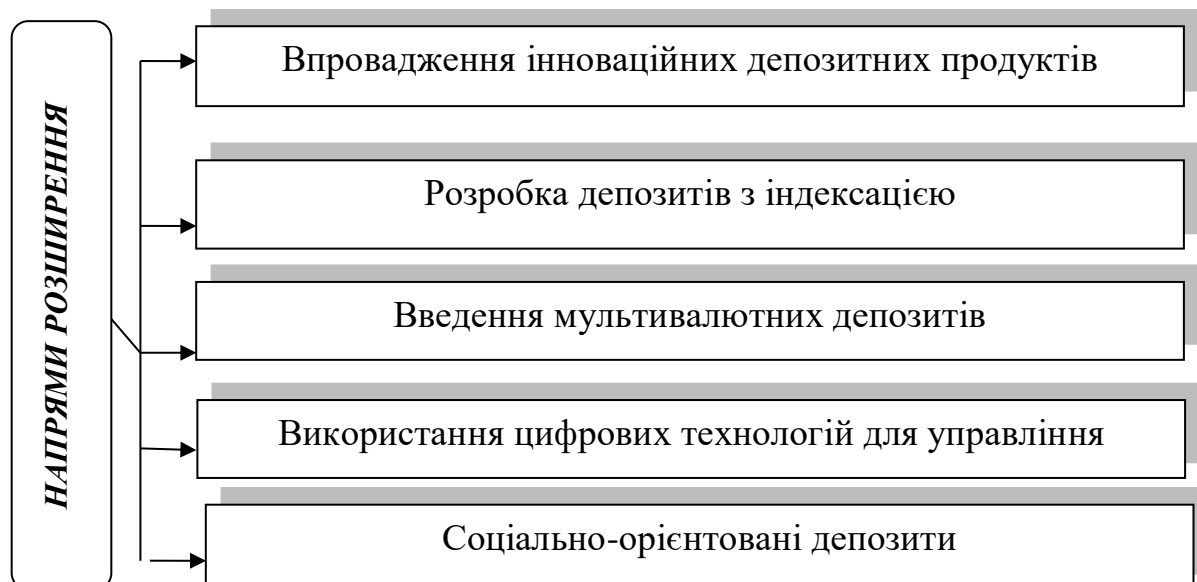

Рисунок 3.2 – Основні напрями розширення лінійки депозитних послуг в діяльності вітчизняних кредитних спілок

Джерело: розроблено автором за даними [46]

2. Розробка депозитів з індексацією.

З огляду на макроекономічну нестабільність в Україні, депозити з індексацією, прив'язані до інфляції або валютного курсу, можуть стати привабливими для вкладників. Вони забезпечать збереження реальної вартості коштів і створять конкурентну перевагу для кредитних спілок у порівнянні з іншими фінансовими установами.

3. Введення мультивалютних депозитів.

Задля задоволення попиту на захист від валютних ризиків, кредитним спілкам слід пропонувати мультивалютні депозити. Вкладники зможуть диверсифікувати свої заощадження, обираючи зручне поєднання валют, залежно від ринкової ситуації.

4. Використання цифрових технологій для управління депозитами.

Впровадження онлайн-інструментів для відкриття, управління та моніторингу депозитів стане важливим напрямом розширення послуг. Мобільні додатки, інтегровані платформи для внесення коштів та консультації в онлайн-форматі, зроблять депозити кредитних спілок доступнішими для ширшої аудиторії.

5. Запровадження соціально орієнтованих депозитів.

З метою залучення клієнтів, чутливих до соціальної відповідальності, спілки можуть пропонувати депозити, частина доходів з яких спрямовуватиметься на підтримку соціальних або екологічних проєктів. Це дозволить спілкам продемонструвати свою соціальну активність та привернути увагу свідомих вкладників.

6. Удосконалення програм лояльності для вкладників.

Кредитні спілки можуть запроваджувати спеціальні бонусні програми для постійних вкладників, зокрема збільшення ставок для довгострокових вкладів, надання подарунків або знижок на інші фінансові послуги. Це стимулюватиме довготривалу співпрацю з клієнтами [46].

Реалізація зазначених напрямів допоможе кредитним спілкам адаптуватися до нових викликів на ринку фінансових послуг, розширити базу клієнтів та зміцнити свої позиції у фінансовій системі України.

Окрім цього, слід врахувати, що цифровізація сектору розвитку кредитних спілок в Україні також дасть змогу забезпечити її вихід на якісно новий рівень.

1. Розробка інтегрованих онлайн-платформ для обслуговування членів спілок. Інтегровані онлайн-платформи створюють можливість для членів кредитних спілок зручно керувати своїми фінансовими ресурсами через вебпортали або мобільні додатки. Ці платформи дозволяють подавати заявки на кредити, здійснювати депозити, отримувати інформацію про стан рахунків, а також використовувати електронний документообіг. Впровадження таких платформ забезпечує оперативність і прозорість обслуговування, підвищує задоволеність клієнтів і знижує витрати на адміністративні операції.

2. Цифрова ідентифікація членів спілок. Запровадження електронної ідентифікації, зокрема через системи BankID або MobileID, забезпечує швидке і надійне підтвердження особи членів кредитних спілок. Ця технологія дозволяє знизити ризик шахрайства, спрощує процес реєстрації нових клієнтів та прискорює виконання фінансових операцій. Цифрова ідентифікація також

сприяє дотриманню вимог регуляторів і забезпечує зручний доступ до фінансових послуг у віддаленому режимі.

3. Розвиток інструментів дистанційного навчання та консультацій
Інструменти дистанційного навчання є важливим елементом підвищення фінансової грамотності членів кредитних спілок. Онлайн-платформи для навчання та консультацій дозволяють клієнтам отримувати доступ до освітніх матеріалів, порад щодо фінансового планування та умов кредитування. Це сприяє обізнаності клієнтів, підвищенню їхньої впевненості у прийнятті рішень і розширює можливості спілок залучати нових членів.

4. Розвиток електронних платіжних інструментів
Впровадження електронних платіжних інструментів, таких як P2P-транзакції (peer-to-peer) або мобільні платформи для здійснення платежів, сприяє зручності проведення фінансових операцій. Це дозволяє членам спілок швидко і безпечно переказувати кошти, оплачувати послуги та здійснювати інші фінансові операції без необхідності відвідувати фізичні відділення. Електронні платіжні інструменти також знижують адміністративне навантаження на спілки і підвищують загальну ефективність їх діяльності.

5. Інтеграція з державними та фінансовими системами
Інтеграція кредитних спілок з державними та фінансовими системами забезпечує більш прозорий і зручний доступ до інформації та послуг. Наприклад, доступ до Державного реєстру кредитних історій дозволяє спілкам перевіряти кредитну спроможність позичальників, а інтеграція з платіжними системами спрощує проведення фінансових операцій. Така взаємодія підвищує довіру до кредитних спілок, знижує ризики неповернення коштів і сприяє більшій залученості клієнтів у фінансову систему.

Також, враховуючи досвід зарубіжних країн, слід виокремити основні аспекти, які можна буде використати для нашої країни в найближчій перспективі (рис. 3.3)

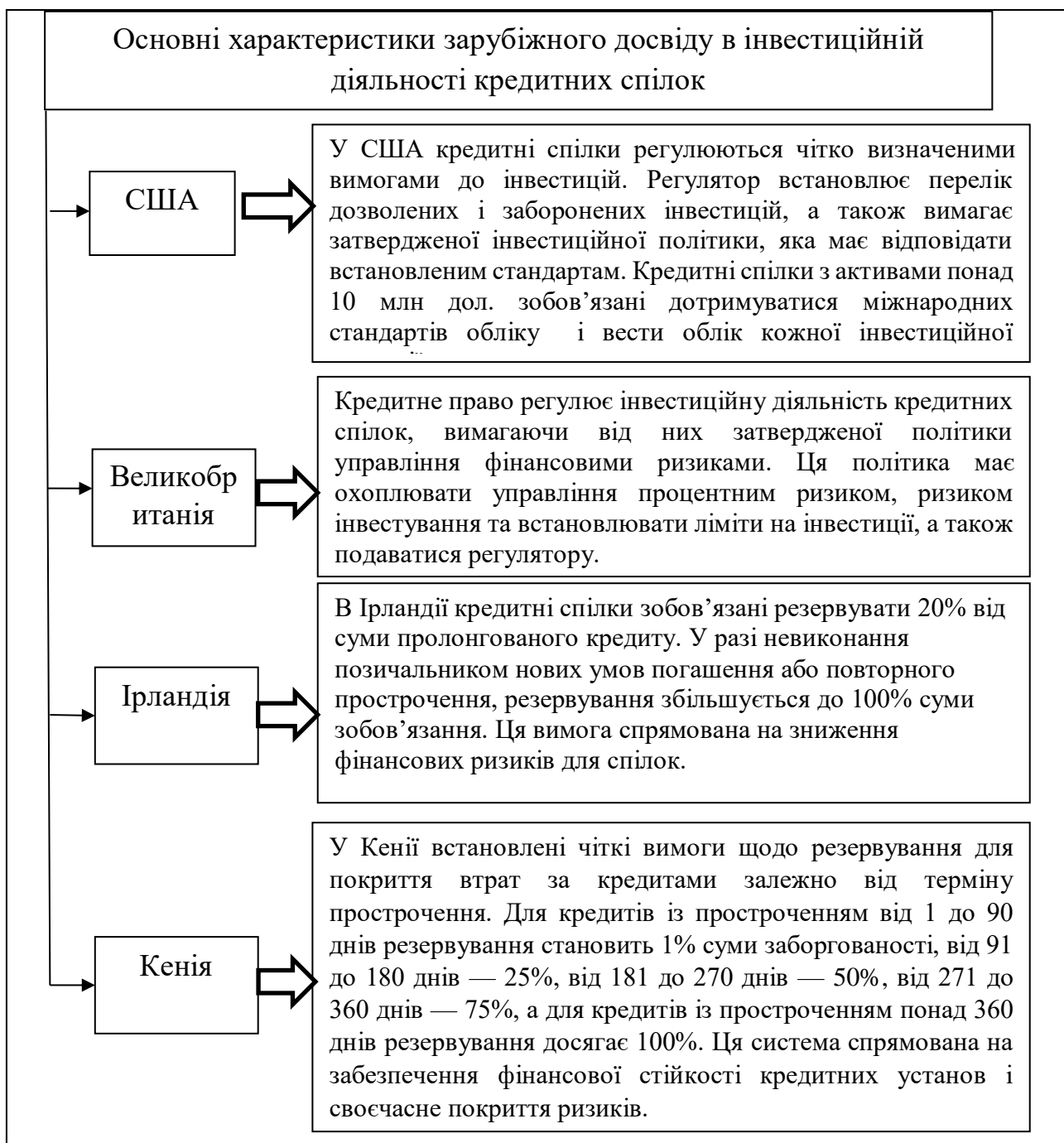

Рисунок 3.3 – Використання основних аспектів зарубіжного досвіду в інвестиційній діяльності кредитних спілок

Джерело: розроблено автором за даними [43]

В Україні вимоги до вкладів у кредитні спілки фактично не врегульовані належним чином. Закон України «Про кредитні спілки» лише визначає, що зобов'язання кредитної спілки перед одним членом не повинні перевищувати 10% від загальних зобов'язань спілки [54]. Це обмеження, на

нашу думку, обумовлене невеликими розмірами внесків у вітчизняних кредитних спілках та обмеженим обсягом їх капіталу. Для порівняння, у Великобританії цей показник становить лише 1%.

Вважаємо, що впровадження мінімального розміру початкового капіталу для кредитних спілок в Україні дозволить знизити діючу норму максимального вкладу одного члена з 10% до 5-7% від загальних зобов'язань, що відповідає світовій практиці. Крім того, у контексті розширення інвестиційної діяльності кредитних спілок необхідно переглянути вимоги до здійснення ними інвестиційних операцій. Такий підхід узгоджується з міжнародними стандартами, прийнятими у розвинених країнах, і сприятиме підвищенню ефективності їхньої діяльності.

Наступний напрямок реформування стосується вдосконалення вимог до внутрішнього управління кредитними спілками, включаючи обов'язки та підзвітність загальних зборів, ради директорів (наглядової ради), менеджменту, внутрішнього аудиту та персоналу. З метою забезпечення якісного управління та мінімізації ризиків шахрайства в діяльності кредитних спілок, доцільно закріпити в українському законодавстві обов'язкові вимоги до досвіду, компетенції, професіоналізму та порядності членів органів управління, орієнтуючись на міжнародні стандарти та найкращі практики інших країн. Зокрема, особливу увагу слід приділити наявності профільної освіти, підтверженого позитивного досвіду роботи у відповідних сферах, а також відсутності негативної репутації у фінансових питаннях.

Розвиток внутрішнього управління кредитними спілками має базуватися на створенні ефективної управлінської структури, яка гарантує безперервність діяльності організації, формує внутрішній баланс, та сприяє підвищенню відповідальності керівників за ухвалені рішення. Регуляторні вимоги повинні забезпечувати підтримку такої структури, яка сприятиме стійкому функціонуванню спілок та підвищенню довіри до них серед громадян.

Як висновок відзначимо, що нами було запропоновано основний ряд заходів стосовно посилення ролі кредитних спілок на вітчизняному депозитному ринку. Вказані напрями дозволять диверсифікувати джерела залучення коштів, покращити фінансову доступність для населення та малих підприємств, а також підвищити конкуренцію серед учасників ринку. Кредитні спілки мають потенціал для надання альтернативних фінансових послуг у регіонах, де банківська інфраструктура є недостатньо розвиненою, забезпечуючи тим самим ефективний перерозподіл фінансових ресурсів в економіці.

Запропоновані заходи, такі як вдосконалення регулювання, інтеграція нових депозитних продуктів та розвиток цифрових рішень, сприятимуть підвищенню надійності та прозорості діяльності кредитних спілок. Це дозволить зміцнити довіру вкладників, розширити ресурсну базу спілок і створити умови для їхньої стійкості в умовах змінного економічного середовища. У цілому, реалізація цих ініціатив сприятиме інтеграції кредитних спілок у сучасну фінансову систему України та їх ефективнішому використанню як інструменту економічного розвитку.

3.2 Обґрунтування можливостей зростання ефективності системи захисту прав споживачів на ринку депозитних послуг

Система захисту прав споживачів на ринку депозитних послуг відіграє ключову роль у забезпеченні довіри населення до фінансових установ та підвищенні стабільності фінансового сектору загалом. З огляду на значущість депозитних послуг як інструменту заощадження для фізичних осіб та фінансового забезпечення діяльності банків і кредитних спілок, питання ефективного захисту прав споживачів стає критично важливим. Недоліки в регулюванні або невідповідності сучасним викликам можуть призводити до

втрати довіри до фінансових установ, зниження обсягів депозитів і посилення ризиків для фінансової системи.

Можливості зростання ефективності системи захисту прав споживачів на депозитному ринку пов'язані з удосконаленням законодавчого регулювання, посиленням контролю з боку регуляторів, впровадженням цифрових технологій для підвищення прозорості та доступності інформації про послуги. Крім того, важливим є розвиток механізмів компенсації вкладів і створення ефективних каналів комунікації між споживачами та фінансовими установами. Реалізація таких заходів сприятиме покращенню якості фінансових послуг, зміцненню правової бази та забезпеченню економічної безпеки споживачів.

На рис. 3.4 подано основні напрями удосконалення системи захисту прав споживачів на ринку депозитів в нашій державі.

Рисунок 3.4 – Основні напрями удосконалення захисту прав споживачів на ринку депозитних послуг

Джерело: розроблено автором за даними [45, 46]

Інформування споживачів та підвищення рівня їх фінансової грамотності є критично важливими для забезпечення ефективного функціонування ринку депозитних послуг. Обізнані споживачі краще розуміють свої права та обов'язки, здатні оцінювати ризики та приймати раціональні фінансові рішення. У сучасних умовах, коли фінансовий ринок України стає дедалі складнішим, необхідність надання споживачам доступної та актуальної інформації зростає.

Одним із ключових аспектів інформування є забезпечення прозорості умов депозитних продуктів. Фінансові установи повинні надавати споживачам детальну інформацію про ставки, терміни, можливі штрафи, умови дострокового розірвання договору та інші важливі аспекти. Це може бути реалізовано шляхом створення зрозумілих інформаційних буклетів, розміщення повної інформації на вебсайтах банків і кредитних спілок, а також через мобільні додатки. Важливим кроком є стандартизація форми подачі інформації, щоб споживачі могли легко порівнювати умови різних установ.

Ще одним важливим напрямом є розробка програм фінансової грамотності для різних категорій населення. Це можуть бути освітні курси, тренінги, вебінари та інтерактивні платформи, спрямовані на роз'яснення базових понять депозитних послуг, управління фінансами, оцінки ризиків та запобігання шахрайству. Особлива увага має бути приділена вразливим категоріям населення, таким як пенсіонери, студенти, малозабезпечені родини, які часто мають обмежений доступ до фінансових знань.

Також слід розвивати використання цифрових технологій для поширення фінансової грамотності. Інтерактивні додатки, чат-боти, які відповідають на запитання споживачів, відеоуроки, а також освітні кампанії у соціальних мережах можуть значно підвищити рівень фінансової обізнаності громадян. Крім того, державні органи та регулятори, такі як Національний банк України, можуть активно долучатися до розробки та реалізації таких ініціатив, спрямованих на підвищення довіри до фінансових установ.

Особливу увагу слід приділити створенню системи раннього попередження про можливі ризики. Наприклад, надання громадянам інформації про фінансовий стан установи, рекомендації щодо диверсифікації ризиків, уникнення вкладення коштів у ненадійні проєкти. Це сприятиме формуванню в населення критичного ставлення до фінансових послуг, а також підвищить загальний рівень фінансової культури.

Посилення відповідальності фінансових установ є ключовим напрямом реформування ринку депозитних послуг, спрямованим на захист прав споживачів. Це передбачає запровадження чітких механізмів контролю за діяльністю банків та кредитних спілок, зобов'язання щодо дотримання стандартів прозорості та відповідальності за неналежне виконання своїх зобов'язань. Зокрема, фінансові установи повинні надавати повну, точну та своєчасну інформацію про умови депозитних продуктів, ризики, комісії та можливі штрафи. Недотримання цих вимог має супроводжуватися накладенням штрафів або іншими санкціями, що стимулюватиме відповідальну поведінку фінансових установ.

Додатково, важливо посилити відповідальність за порушення прав споживачів, такі як навмисне приховування умов договору або неналежне роз'яснення ризиків. Це можна реалізувати через створення спеціалізованих органів або підрозділів, які будуть займатися розглядом скарг споживачів, моніторингом виконання банками своїх зобов'язань та забезпеченням компенсацій постраждалим. Посилення відповідальності фінансових установ також має супроводжуватися підвищенням стандартів корпоративного управління, внутрішнього контролю та зовнішнього аудиту. У комплексі ці заходи сприятимуть формуванню довіри між фінансовими установами та споживачами, підвищуючи ефективність депозитного ринку.

Цифровізація системи захисту прав. Інтеграція цифрових технологій у процеси моніторингу, аналізу та контролю ринку депозитних послуг дозволить споживачам швидше отримувати підтримку, укладати договори в

електронному форматі та відслідковувати їх виконання. Це значно підвищить ефективність взаємодії між споживачами та фінансовими установами.

Цифровізація системи захисту прав споживачів є важливим кроком до модернізації депозитного ринку, спрямованим на підвищення прозорості, доступності та ефективності фінансових послуг. Основним аспектом цифровізації є створення інтегрованих онлайн-платформ для подання та розгляду скарг споживачів. Такі платформи дозволять клієнтам фінансових установ оперативно повідомляти про порушення їхніх прав, отримувати автоматичні підтвердження прийому звернення та відслідковувати його розгляд у режимі реального часу. Крім того, платформи можуть містити інтерактивні довідники прав споживачів, калькулятори депозитів та інші інструменти, що спрощують взаємодію з фінансовими установами.

Вдосконалення системи гарантування вкладів. Необхідно підвищити ефективність функціонування Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, включаючи розширення його компетенцій на нові види фінансових установ, такі як кредитні спілки.

Якщо говорити про посилення ролі кредитних спілок на ринку депозитних послуг, основним аспектом в даному ракурсі є формування повноцінної системи страхування депозитів на прикладів Фонду гарантування вкладів фізичних осіб.

Страхування депозитних вкладів кредитних спілок, яке в міжнародній практиці є важливим елементом їх регулювання та захисту прав вкладників, на нашу думку, позитивно вплине на розширення їх діяльності та підвищення ефективності на ринку фінансових послуг України. Як показує міжнародний досвід, такі системи гарантування за участю держави розробляються та функціонують з метою зменшення морального ризику, зниження соціальної напруги в суспільстві та обмеження негативного впливу неспроможних кредитних спілок на фінансову систему та економіку країни в цілому.

Основні аспекти вдосконалення системи страхування депозитів для кредитних спілок в нашій державі є наступними (рис. 3.5):

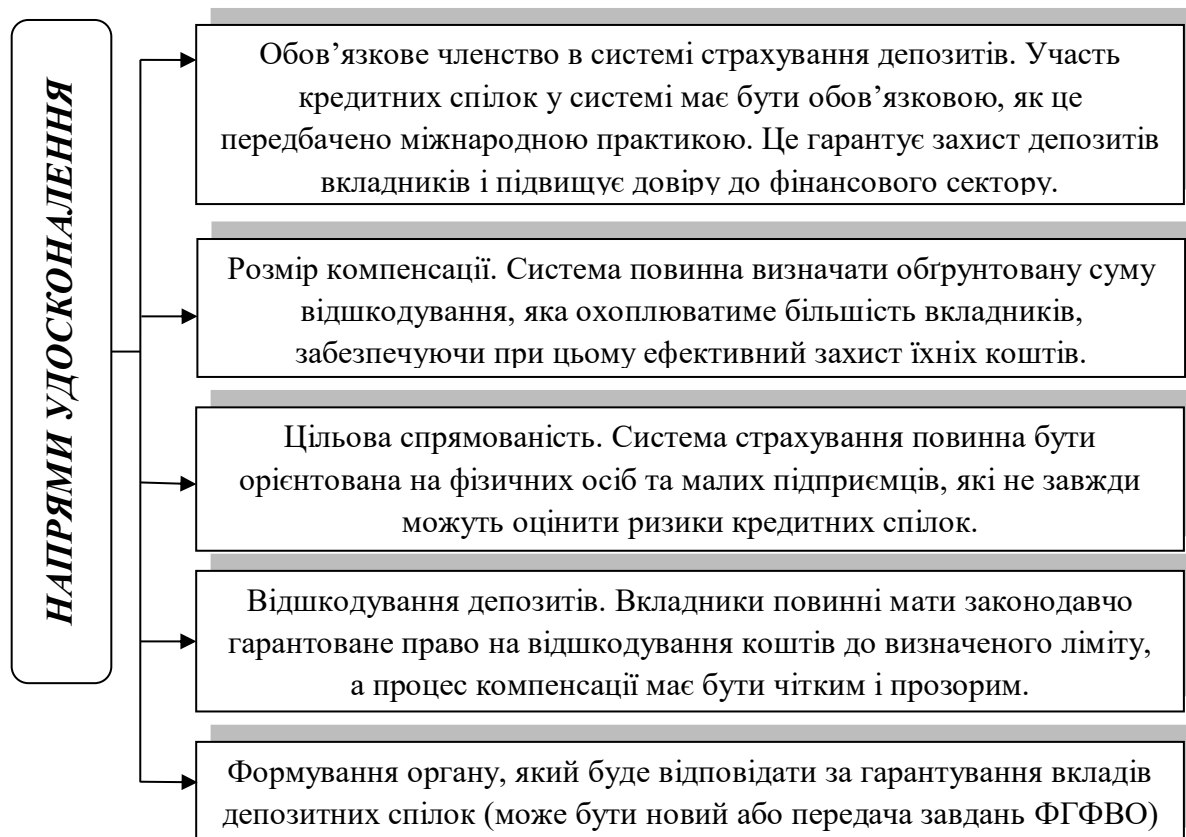

Рисунок 3.5 – Основні аспекти вдосконалення системи страхування депозитів для кредитних спілок

Джерело: розроблено автором за даними [43,49]

Ці заходи дозволять забезпечити стабільність депозитного ринку, підвищити довіру вкладників та зміцнити фінансову систему України.

Стосовно структури, яка відповідатиме за гарантування депозитів членів кредитних спілок в Україні, доцільним виглядає передача цієї функції Фонду гарантування вкладів фізичних осіб.

Аргументи на користь Фонду базуються на таких факторах:

- по-перше, Фонд має значний досвід у виведенні фінансових установ з ринку та поверненні вкладів вкладникам;
- по-друге, він підтримує тісну та ефективну співпрацю з Національним банком України;

- по-третє, Фонд розробив дієві методичні підходи до діагностики ризиків неповернення депозитів [49].

Ключовим аспектом системи гарантування депозитів є визначення розміру гарантованого відшкодування. Ефективність цього показника полягає у досягненні оптимального балансу між рівнем захисту прав вкладників і зменшенням «морального ризику», пов'язаного з надмірною схильністю кредитних спілок до ризику та недостатньою зацікавленістю вкладників у контролі. У цьому контексті доцільним виглядає встановлення розміру відшкодування на рівні гарантування банківських депозитів.

Варто зазначити, що високий рівень відшкодування депозитів кредитних спілок відповідає міжнародним тенденціям. У посткризовий період у розвинених країнах світу спостерігається посилення захисту вкладників кредитних спілок, що підкреслює важливість впровадження аналогічного механізму в Україні (табл. 3.1).

Таблиця 3.1 – Зміни у сумах відшкодування депозитних вкладів кредитних спілок в різних країнах в період світової фінансової кризи 2008 р.

Країна	Сума відшкодування депозитного вкладу кредитної спілки
США	Відшкодування по депозитам було збільшено з 100 тис. дол. до 250 тис. дол. На одного вкладника банку або кредитної спілки на період 1 року.
Великобританія	У відповідь на міграцію депозитів кредитних спілок з Великобританії до Ірландії гарантоване відшкодування було збільшене з 35 000 фунтів до 50 000 фунтів.
Німеччина	Оголошено необмежену гарантію вкладів.
Польща	Збільшення гарантованої суми відшкодування за вкладами в кредитних спілках від 22 500 до 50 000 євро.
Ірландія	У вересні 2008 року система гарантування вкладів 155%-ним гарантом на кредитні спілки і межа відшкодування склала 100000 євро

Джерело: розроблено автором за даними [43]

Досвід цих держав показав, що підвищення гарантованих сум відшкодування депозитів позитивно впливало на репутацію кредитних спілок та їх здатність конкурувати з іншими фінансовими посередниками на ринку фінансових послуг.

Як висновок відзначимо, що удосконалення системи захисту прав вкладників на ринку депозитів повинно базуватися на інтеграції цифрових технологій, посиленні відповідальності фінансових установ, а також підвищенні рівня фінансової грамотності населення і формуванні системи страхування депозитів для вкладників кредитних спілок. Комплексний підхід до реалізації зазначених заходів дозволить не лише підвищити ефективність системи захисту прав споживачів, але й сприятиме зміцненню фінансової стабільності, довгостроковій довірі до депозитних послуг і розвитку фінансового ринку України.

В умовах зростаючої невизначеності на ринку депозитних послуг, особливо у контексті військових дій та економічних викликів, важливим є вдосконалення механізмів контролю, прозорості та правової захищеності вкладників. Основними напрямками посилення системи є впровадження дієвих механізмів регулювання, підвищення прозорості інформації про фінансові послуги та розвиток механізмів компенсації втрат вкладників у разі неплатоспроможності фінансових установ.

ВИСНОВКИ

Отже, написання даної роботи дає нам змогу зробити наступний ряд висновків:

1. Поняття депозитів охоплює широкий спектр фінансових інструментів, що відрізняються за строками, умовами нарахування процентів і категоріями вкладників. Чітке визначення та класифікація депозитів дозволяють банкам ефективно управляти своєю ресурсною базою, а вкладникам — обирати найбільш вигідні умови збереження коштів. Іншим важливим аспектом є дослідження теоретичної сутності депозитної політики банків, як важливої складової діяльності банку. В роботі нами було проаналізовано основні види депозитної політики банків та принципи її здійснення. В цілому, вивчення сутності та таксономічних ознак депозитів є важливим кроком у розумінні механізмів функціонування депозитного ринку та його впливу на фінансову стабільність.

2. Здійснений нами аналіз показав, що депозитний ринок є ключовою складовою сучасного фінансового ринку, що забезпечує акумулювання та ефективний розподіл тимчасово вільних фінансових ресурсів. Його функції, такі як залучення коштів, перерозподіл ресурсів, забезпечення збереження та створення доходу для вкладників, відіграють критичну роль у підтримці стабільності банківської системи та економічного розвитку. Завдяки прозорості, конкурентності та інтеграції міжнародних стандартів депозитний ринок створює умови для формування довіри між фінансовими установами та клієнтами. Водночас його функціонування дозволяє банкам реалізовувати активні операції, стимулювати інвестиції та забезпечувати ліквідність економіки.

3. Дослідження структури депозитного ринку дозволило нам виокремити основних його учасників, і сюди слід віднести депозитні установи, недепозитні установи та регулятора. До депозитних установ слід віднести

банківські установи та кредитні спілки. Вони пропонують своїм клієнтам доволі широку лінійку депозитів, в розрізі валют, термінів вкладення та інших додаткових послуг. Щодо недепозитних установ, то ними є вкладники, які безпосередньо інвестують власні ресурси для отримання процентів. Ними зазвичай є фізичні та юридичні особи, які вкладають заощаджені ресурси. Окремо ми виділили інвестиційні компанії та інвестиційні фонди, які акумулюють ресурси від населення та потім уже вкладають як в якості депозитів. Також, ми виокремили НБУ як основного регулятора на депозитному ринку, та його основні напрями регулювання. Сюди слід віднести встановлення законодавства; захист інтересів вкладників; моніторинг фінансових ризиків та регулювання облікової ставки.

4. Протягом досліджуваного періоду 2018-2023 років відбувалося постійне зростання загального обсягу депозитів, що свідчить про підвищення довіри до банківської системи, незважаючи на економічні виклики, такі як пандемія COVID-19 та військові дії. Основним драйвером цього зростання стало збільшення депозитів у національній валюті, обсяг яких перевищив депозити в іноземній валюті. Це можна пояснити стабілізацією гривні та впровадженням механізмів державного гарантування вкладів, які стимулювали населення та бізнес залишати свої кошти у банківській системі. У структурі депозитів спостерігається значне домінування вкладів на вимогу, що пояснюється бажанням вкладників мати вільний доступ до своїх коштів у періоди високої невизначеності. Натомість частка строкових депозитів скоротилася, що може бути наслідком зниження їх дохідності та обмежених можливостей для кредитування банками.

5. Аналіз конкурентного середовища депозитного ринку України свідчить про значний вплив макроекономічних та регуляторних чинників на його динаміку і структуру. Основними конкурентними перевагами банків є відновлення довіри до фінансової системи через механізми гарантування вкладів та стабілізація умов на ринку. У той же час, проблеми недостатньої диверсифікації депозитних продуктів та низькі процентні ставки ускладнюють

залучення нових клієнтів, особливо в умовах високої інфляції. Розвиток цифрових технологій і можливості для клієнтів зберігати кошти через мобільні платформи сприяють підвищенню рівня конкуренції. Нами було проаналізовано основних гравців на банківському депозитному ринку, їх основні відсоткові ставки та обсяги залучених депозитів. Щодо діяльності кредитних спілок, то вони також є істотним гравцем на депозитному ринку, проте значно поступаються банкам за обсягами залучених депозитів. Перевагами кредитних спілок в даному аспекті є вища процентна ставка та легкість оформлення депозитів в цілому.

6. Аналіз домінуючих факторів розвитку депозитного ринку України показує, що його динаміка формується під впливом як внутрішніх, так і зовнішніх чинників. Основними драйверами є макроекономічна стабільність, рівень інфляції, політика Національного банку України та рівень довіри населення до фінансових установ. Облікова ставка НБУ відіграє ключову роль у визначенні вартості залучених коштів для банків і впливає на процентні ставки за депозитами. Підвищення ставки до 25% у 2022 році стало вимушеною реакцією на повномасштабну війну, що дозволило стабілізувати банківську систему, обмежити інфляційні ризики та зміцнити гривню. Поступове відновлення банківської системи та активізація монетарної політики НБУ створюють умови для зростання довіри до фінансових установ та стимулюють розвиток депозитного ринку. Важливим залишається балансування між забезпеченням ліквідності банків і підтримкою реального сектору економіки через кредитування, що є фундаментом для сталого економічного зростання України

7. Вказані напрями дозволять диверсифікувати джерела залучення коштів, покращити фінансову доступність для населення та малих підприємств, а також підвищити конкуренцію серед учасників ринку. Кредитні спілки мають потенціал для надання альтернативних фінансових послуг у регіонах, де банківська інфраструктура є недостатньо розвиненою, забезпечуючи тим самим ефективний перерозподіл фінансових ресурсів в

економіці. Запропоновані заходи, такі як вдосконалення регулювання, запровадження системи страхування депозитів та розвиток цифрових рішень, сприятимуть підвищенню надійності та прозорості діяльності кредитних спілок. Це дозволить зміцнити довіру вкладників, розширити ресурсну базу спілок і створити умови для їхньої стійкості в умовах змінного економічного середовища. У цілому, реалізація цих ініціатив сприятиме інтеграції кредитних спілок у сучасну фінансову систему України та їх ефективнішому використанню як інструменту економічного розвитку.

8. Удосконалення системи захисту прав вкладників на ринку депозитів повинно базуватися на інтеграції цифрових технологій, посиленні відповідальності фінансових установ, а також підвищенні рівня фінансової грамотності населення і формуванні системи страхування депозитів для вкладників кредитних спілок. Комплексний підхід до реалізації зазначених заходів дозволить не лише підвищити ефективність системи захисту прав споживачів, але й сприятиме зміцненню фінансової стабільності, довгостроковій довірі до депозитних послуг і розвитку фінансового ринку України. В умовах зростаючої невизначеності на ринку депозитних послуг, особливо у контексті військових дій та економічних викликів, важливим є вдосконалення механізмів контролю, прозорості та правової захищеності вкладників. Основними напрямками посилення системи є впровадження дієвих механізмів регулювання, підвищення прозорості інформації про фінансові послуги та розвиток механізмів компенсації втрат вкладників у разі неплатоспроможності фінансових установ.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Заруцька О.П., Коваленко В.В. Тенденції ціноутворення банківського процентного продукту. *Вісник Національного банку України*. 2002. № 8. С. 36–38
2. Про порядок здійснення банками України вкладних (депозитних) операцій з юридичними і фізичними особами: Постанова Правління Національного банку України від 3 грудня 2003 р. № 516. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1256-03>. (дата звернення 15.11.2024)
3. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р., із змінами, внесеними 12.01.2022 р. № 436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text> (дата звернення 15.11.2024)
4. Шкарлет С. М., Жарій Я. В. Банківські операції : навчальний посібник. Чернігів : ЧДТУ, 2009. 304 с.
5. 18. Литовченко О.Ю. Теоретичні підходи до визначення сутності управління депозитними операціями банку. Матеріали 7 Міжнародної науково-практичної конференції, «Актуальні проблеми сучасних наук-2011». Т.1. Економічні науки, Пшемисль, Польща. Наука и студия. С. 24-27.
6. Бартош О. М. Депозити фізичних осіб: проблеми сьогодення. *Ефективна економіка*. 2017. №5. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5599> (дата звернення 15.11.2024)
7. Гладчук О.М., Ткачук І.Я., Харабара В.М. Банківські операції: в схемах, таблицях, коментарях : навч. посібник. Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2020. 208 с.
8. Міщенко В. І., Слав'янська Н. Г., Коренєва О. Г. Банківські операції : підручник. 2-ге вид., перероб. і доп. К. : Знання, 2007. 796 с.

9. Колодяжна Т. В., Бакуменко Т. О. Економічна сутність та класифікація депозитних операцій комерційних банків. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2018. Вип. 22. С. 802-805.
10. Герасимович А.М., Алексеєнко М.Д., Парасій-Вергуненко І.М. та ін. Аналіз банківської діяльності: підручник. 2-ге вид., без змін. Київ: КНЕУ, 2006. 600 с.
11. Кочетигова, Т. В. Економічна сутність та принципи депозитної політики банку. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2017. № 16. С. 734-737.
12. Колеснік Я. В., Землякова І. С. Сучасний стан та перспективи розвитку пасивних операцій банківського сектору економіки України. *Причорноморські економічні студії*. 2018. Вип. 34. С. 150-153.
13. Діденко І.В. Науково-методичний підхід до визначення депозитного ринку, його ролі та місця у структурі фінансового ринку / І.В. Діденко // *Вісник Української академії банківської справи*. 2014. № 1 (36). С. 72-76.
14. Дубина М. В. Сутність депозитного ринку та особливості його функціонування . *Економічний простір*. 2016. № 116. С. 189-199.
15. Демчук Н. І., Довгаль О.В., Владика Ю.П. Банківські операції: навч. посіб. Дніпро: Пороги, 2017. 461 с.
16. Мельник К.М., Колотуха С.М. Депозитна діяльність банківських установ України: сучасний стан та перспективи розвитку. *Банківська справа*. №2 (154). 2021. С. 107-123.
17. Шірінян А. С., Шірінян Л. В. Конкурентоспроможність ринку банківських послуг України: фактор суперництва, тенденції та результати. *Економіка України*. 2019. No 6. С. 18–38. URL: <https://doi.org/10.15407/economyukr.2019.06.018>
18. Еш С. М., Ляховецька В. М. Депозитна політика банків та інструменти її реалізації. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2016. № 17. С. 133-138.

19. Черкашина К. Ф., Бузник М. В. Тенденції розвитку депозитного ринку в Україні в сучасних умовах пандемії та пропозиції щодо його покращення. *Modern Economics*. 2021. № 28(2021). С. 160-167.

20. Котковський В. С. Банківські операції : навчальний посібник / В. С. Котковський, О. В. Неізнана; Міністерство освіти і науки України, Державний вищий навчальний заклад “Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана”, Криворізький економічний інститут. К. : Кондор, 2011. 498 с.

21. Приступа Л., Стахурська Л. Організаційно-економічне забезпечення депозитної політики банків в Україні. *Modeling the development of the economic systems*. 2022. № 4. С. 88-99. URL: <https://mdes.khmnu.edu.ua/index.php/mdes/article/view/118>

22. Методика вступу кредитних спілок на ринок фінансових послуг. Науковий вісник Ужгородського національного університету : серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство / голов. ред. М. М. Палінчак. Ужгород : Гельветика, 2018. Вип. 20 №Ч. 2. С. 141-146.

23. Про Національний банк України. Закон України від 20.05.1999 р. №679 – XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14#Text> (дата звернення 15.11.2024)

24. Матвійчук Н. М., Теслюк С. А., Боричевська І. Банківські депозити та ОВДП як альтернативні об’єкти вкладення коштів. *Економіка та суспільство*. 2021. № 25. С. 306-314.

25. Моргачов І. В. Моргачов І. В. Сутність і роль інвестиційних фондів і компаній. *Бізнес Інформ*. 2022. №1. С. 102–107.

26. Матвійчук Н. М., Теслюк С. А., Звірко А. О. Сучасна депозитна політика банків України як складова системи управління пасивами. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2022. № 2 (35). С. 168-174.

27. Офіційний сайт Національного банку України. Статистика фінансового сектору URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-financial> (дата звернення 15.11.2024)

28. Янковий О. У зав'язці: НБУ скорочує рефінансування, уряд та комерційні банки пручаються. Mind. URL: <https://cutt.ly/AJgSjBD>.

29. Банки на війні: як кредитують, платять за депозитами та на чому заробляють. URL: <https://minfin.com.ua/ua/2022/04/13/83647457/> (дата звернення: 16.11.2024).

30. Депозити у Sense SuperApp. Акціонерне товариство «СЕНС-БАНК». URL: <https://sensebank.ua/deposits> (дата звернення: 16.11.2024).

31. Депозити. Акціонерне товариство «Державний експортно-імпорتنний банк України»: веб-сайт. URL: <https://www.eximb.com/ua/business/pryvatnym-klientam/pryvatnym-klientam-depozyty/> (дата звернення: 16.11.2024).

32. Депозити. Публічне акціонерне товариство «Державний ощадний банк України»: веб-сайт. URL: <https://www.oschadbank.ua/deposits> (дата звернення: 16.11.2024).

33. Оберіть свій депозит. Акціонерне товариство «Перший Український міжнародний банк»: веб-сайт. URL: <https://www.pumb.ua/deposit> (дата звернення: 16.11.2024).

34. Процентні ставки за вкладами. Акціонерне товариство комерційний банк «ПриватБанк»: веб-сайт. URL: <https://privatbank.ua/depozit> (дата звернення: 16.11.2024).

35. Офіційний сайт Національного банку України. Наглядова статистика URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist> (дата звернення: 16.11.2024).

36. Лопатовська, О., & Антонюкова, Л. (2024). Аналіз сучасного ринку депозитних операцій в Україні. *Трансформаційна економіка*, (2 (07), 39-44. URL: <https://doi.org/10.32782/2786-8141/2024-7-7> (дата звернення: 16.11.2024).

37. Матвійчук Н. Сучасні тенденції залучення депозитів банками України. *Часопис Волинського національного університету імені Лесі Українки*. 2023. № 3. С. 87-94.

38. Козій Н.С., Вергій С.І. Депозитна політика банків в умовах воєнного стану. *Актуальні проблеми економіки*, 2024. № 3 (273).
39. Кількість банків в Україні. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/banks/stat/count/> (дата звернення: 16.11.2024).
40. ВВП України. Державна служба статистики.
41. Динаміка зміни облікової ставки НБУ. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/banks/nbu/refinance/> (дата звернення: 16.11.2024).
42. Рябініна Л.М., Няньчук Н.Ю., Ухлічева Л.І. Банківські операції: навч. посіб. / за ред. Рябініної Л.М. Одеса: ОДЕУ, 2021. 536 с.
43. Осадець, О. М. Кредитні спілки на ринках фінансових послуг України. Автореферат дис. ...канд.екон.наук. Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2019. 21 с.
44. Криховецька З.М., Форос Л.Р. Аналіз діяльності та перспектив розвитку кредитних спілок в Україні. *Економіка та суспільство*. Грудень 2018. С. 1063-1071.
45. Біла книга "Майбутнє регулювання кредитних спілок". URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/bila-kniga-maybutnye-regulyuvannya-kreditnih-spilok> (дата звернення: 16.11.2024).
46. Савчук Н. В. Розвиток кредитних спілок як чинник соціальної та діяльнісної мобільності в українському суспільстві / Н. В. Савчук, О. В. Золотарьова // Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер. : *Економічні науки*. - 2019. - Вип. 33. - С. 204-208.
47. Мороз Н., Адаменко Д. Депозитна політика банків України. *Галицький економічний вісник*, 2024. № 2 (87). С. 122-128.
48. Мулик Т. О. Аналіз депозитних операцій банків: стан, проблеми та вдосконалення. *Modern Economics*. 2021. № 28. С. 75-84.
49. Про систему гарантування вкладів фізичних осіб: Закон України № 4452-VI в ред. від 18.06.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4452-17#Text> (дата звернення: 16.11.2024).

50. Іваненко О. Статистична оцінка ефективності діяльності кредитних спілок в регіональному розрізі. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка*. 2014. №4. С. 44-47.

51. Криховецька З. М., Кохан І. В. Проблеми та шляхи вдосконалення формування фінансових ресурсів банків. *Економіка та суспільство*. 2022. Випуск 39. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-39-10>. (дата звернення: 16.11.2024).